

SVEUČILIŠTE U RIJECI
POMORSKI FAKULTET U RIJECI

MARINA STOJANOVIĆ

ANALIZA I TENDENCIJE RAZVOJA EUROPSKOG
KRUZING TRŽIŠTA

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2014. godina.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
POMORSKI FAKULTET U RIJECI

**ANALIZA I TENDENCIJE RAZVOJA EUROPSKOG
KRUZING TRŽIŠTA**
**ANALYSIS AND TRENDS OF DEVELOPMENT OF THE
EUROPEAN CRUISE MARKET**

Kolegij: Pomorsko putnički promet

Mentor: Izv.prof.dr.sc. Alen Jugović

Studentica: Marina Stojanović

Studijski smjer: Logistika i menadžment u pomorstvu i prometu

JMBAG: 0112040515

Rijeka, rujan 2014. godina

Studentica: Marina Stojanović

Studijski program: Logistika i menadžment u pomorstvu i prometu

JMBAG: 0112040515

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad s naslovom „Analiza i tendencije razvoja europskog kruzing tržišta“ izradila samostalno pod mentorstvom izv.prof.dr.sc. Alena Jugovića.

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkog rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju diplomskog rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u diplomskom radu na uobičajen, standardan način citirala sam i povezala s fusnotama i korištenim bibliografskim jedinicama. Rad je pisan u duhu hrvatskoga jezika.

Suglasna sam s objavom diplomskog rada na službenim stranicama.

Studentica

Ime i prezime studentice:

Marina Stojanović

SAŽETAK

Jačanje svjetskog tržišta kružnih putovanja u uzlaznom je trendu što potvrđuje kontinuiran rast broja putnika na tržištu kružnih putovanja. Sjevernoameričko tržište vodeće je emitivno kruzing tržište u svijetu, a slijedi ga europsko tržište. Osim što europsko tržište u zadnjih nekoliko godina bilježi intenzivniji porast potražnje u odnosu na ostala tržišta, tokovi putnika na krstarenjima u Europi neprestano povećavaju svoj udio unutar globalnog tokova putnika na tržištu kružnih putovanja. U ovom se radu iznose relevantne značajke formiranja tokova putnika na svjetskom i europskom tržištu kružnih putovanja, detaljna analiza tržišta te utjecaji kruzinga na destinaciju. Sukladno tome, iznose se i zaključci o stanju i tendencijama razvoja europskog kruzing tržišta te prognoza njegova daljnjeg razvoja.

Ključne riječi: kružna putovanja, tokovi putnika, tržište, destinacija, svijet, Europa, Mediteran

SUMMARY

Strengthening the global cruise market is in the upward trend as evidenced by the continued growth in the number of passengers on the cruising market. North American market is a leading source market for cruising in the world, followed by the European market. In addition to the European market noting intense increase in demand compared to other markets, in the last few years, passenger flows on cruises in Europe are constantly increasing its share in the global market of passenger flows on cruises. This paper presents the relevant features of the formation of passenger flows in the global and European cruise market, detailed market analysis and impacts of the cruising industry on destination. Accordingly, the conclusions and development trends are being presented about the European cruise market as well as forecast of its future growth.

Keywords: cruises, passenger flows, market, destinations, world, Europe, Mediterranean

SADRŽAJ

SAŽETAK	I
SUMMARY	I
SADRŽAJ	II
1. UVOD	1
1.1. PROBLEM, PREDMET I OBJEKTI ISTRAŽIVANJA	1
1.2. RADNA HIPOTEZA	1
1.3. SVRHA I CILJEVI ISTRAŽIVANJA	2
1.4. ZNANSTVENE METODE	2
1.5. STRUKTURA RADA.....	3
2. RELEVANTNE ZNAČAJKE FORMIRANJA PUTNIČKIH TOKOVA NA KRUŽNIM PUTOVANJIMA	4
2.1. POVIJESNI RAZVOJ KRUŽNIH PUTOVANJA	4
2.2. PONUDA NA TRŽIŠTU KRUŽNIH PUTOVANJA.....	7
2.2.1. Brodovi za krstarenja	8
2.2.2. Kruzing kompanije	12
2.2.3. Zastave pogodnosti i kružna putovanja	14
2.3. PROSTORNI RAZMJEŠTAJ KRUŽNIH PUTOVANJA.....	15
3. ANALIZA TRŽIŠTA KRUŽNIH PUTOVANJA	18
3.1. INTENZITET I STRUKTURA TOKOVA PUTNIKA NA KRSTARENJIMA U SVIJETU	18
3.2. ANALIZA EUROPSKOG KRUZING TRŽIŠTA	22
3.2.1. Tokovi putnika na tržištu kružnih putovanja u Europi	22
3.2.2. Tokovi putnika na tržištu kružnih putovanja na Mediteranu	29

3.2.3. Tokovi putnika na tržištu kružnih putovanja na Jadranu	35
3.3. OBILJEŽJA PUTNIKA NA KRUŽNIM PUTOVANJIMA	39
4. UTJECAJ KRUŽNIH PUTOVANJA NA DESTINACIJU	42
4.1. UTJECAJ KRUZINGA NA DESTINACIJU S GLEDIŠTA DRUŠTVA.....	42
4.2. EKONOMSKI UTJECAJ KRUZINGA NA DESTINACIJU	44
4.3. DJELOVANJE KRUZINGA NA OKOLIŠ	49
5. OCJENA STANJA I TENDENCIJE RAZVOJA KRUZINGA U EUROPI..	53
5.1. ANALIZA STANJA EUROPSKOG KRUZING TRŽIŠTA	53
5.2. TRENDOVI RAZVOJA TRŽIŠTA KRUŽNIH PUTOVANJA	57
5.3. PROGNOZA DALJNJEG RAZVOJA TRŽIŠTA KRUŽNIH PUTOVANJA.....	65
6. ZAKLJUČAK.....	63
LITERATURA	66
POPIS TABLICA.....	69
POPIS GRAFIKONA	70
POPIS ZEMLJOVIDA	70
POPIS SLIKA	70

1. UVOD

1.1. PROBLEM, PREDMET I OBJEKTI ISTRAŽIVANJA

Sve veća popularnost kružnih putovanja iz godine u godinu polučuje veći broj putnika. Sukladno današnjim trendovima kruzinga i njegovim intenziviranjem u ostalim regijama svijeta uz Sjevernu Ameriku, geografske raznolikosti postaju sve važnije. U glavne kruzinge destinacije u svijetu u 2013. godini ubrajaju se Karibi, Mediteran i Sjeverna Europa, a prate ih redom: Australija, Aljaska, Južna Amerika i Azija. Jedan od čimbenika koji utječu na kretanje toka putnika je i sezonalnost odnosno klimatski faktor koji ima odlučujuću ulogu u određivanju rasporeda itinerara. Pojedina područja su pogodna za krstarenje tijekom cijele godine, dok je kod drugih, izražena sezonalnost, još uvijek jak ograničavajući čimbenik u razvoju kruzinga na tom području. Kružna putovanja predstavljaju vrlo značajan segment turističke i pomorske industrije, a koja je samo u Europi 2013. godine donijela 39,36 milijuna eura prihoda što je rezultat ostvarenih više od 39 milijuna putničkih kretanja na kruzerima u europskim destinacijama.

Slijedom toga, osnovni problem istraživanja u ovom diplomskom radu je analiza dosadašnjih trendova u formiranju putničkih tokova na kružnim putovanjima te relevantnih utjecajnih čimbenika koji bi u perspektivi mogli utjecati na daljnju dinamiku istih. Pri tom se uz svjetsko tržište kružnih putovanja posebno analizira europsko i mediteransko tržište, a u cilju sagledavanja realnog stanja njegovog budućeg razvoja na globalnom tržištu kružnih putovanja.

Problem i predmet istraživanja odnose se na dva međusobno povezana objekta istraživanja, i to: svjetsko kruzinge tržište i europsko kruzinge tržište.

1.2. RADNA HIPOTEZA

Rezultati analiziranja svjetskog kruzinge tržišta stvaraju temeljne pretpostavke o relevantnim čimbenicima razvoja europskog kruzinge tržišta koje je u okvirima svjetskog tržišta visoko konkurentno te je na temelju toga moguće predložiti daljnju suradnju svih sudionika kružnih putovanja među koje spadaju lučke vlasti, brodari, turistički agenti,

ponuđači usluga te lokalna zajednica, a u svrhu stvaranja preduvjeta za održivi razvoj europskog kruzinga.

1.3. SVRHA I CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Svrha i ciljevi istraživanja u ovom diplomskom radu očituju se u sljedećem: Istražiti i analizirati postojeće stanje europskog kruzing tržišta te u skladu s provedenom analizom definirati tendencije njegova daljnjeg razvoja u sklopu svjetskog tržišta kružnih putovanja. Analizirajući trendove razvoja europskog kruzing tržišta pokušat će se odrediti koje su njegove značajke, obilježja, prednosti i nedostaci te njegov prosperitet u daljnjem razvoju na konkurentnom svjetskom kruzing tržištu.

Kako bi se postigla navedena svrha i ciljevi istraživanja, ovaj diplomski rad nastojat će odgovoriti na nekoliko ključnih pitanja:

- Koje su relevantne značajke formiranja putničkih tokova na kružnim putovanjima?
- Što određuje strukturu tokova putnika na krstarenjima?
- Koje su najposjećenije kruzing destinacije i zašto?
- U čemu se najbolje vidi utjecaj kruzinga na destinaciju?
- Koje su tendencije razvoja kruzinga u Europi koje određuju njegov daljnji razvoj?

1.4. ZNANSTVENE METODE

Pri istraživanju predmeta ovoga rada u odgovarajućoj kombinaciji korištene su znanstvene metode: metoda promatranja, metoda komparacije, metoda analize i sinteze, metoda apstrakcije i konkretizacije, metoda specijalizacije i generalizacije, metoda dokazivanja i opovrgavanja i metoda deskripcije.

Primjenom tih metoda dobiveni su relevantni rezultati istraživanja i mogućnost njihove daljnje primjenjivosti u praksi.

1.5. STRUKTURA RADA

Rad je podijeljen u 5 poglavlja. U „**Uvodu**“ su definirani predmet i cilj istraživanja rada, znanstvene metode kojima je istraživanje provedeno kao i struktura rada.

Naslov drugog poglavlja je „**Relevantne značajke formiranja putničkih tokova na kružnim putovanjima**“, a u njemu je naveden povijesni razvoj kružnih putovanja, trenutna ponuda na tržištu i čime je ista određena te struktura disperzije kružnih putovanja u svijetu.

U trećem poglavlju s naslovom „**Analiza tržišta kružnih putovanja**“ provedena je analiza intenziteta i strukture tokova putnika na krstarenjima te detaljnija analiza europskog kruzing tržišta koje je podijeljeno na segmente koji su se zasebno analizirali. Obrazložena su i obilježja putnika na kružnim putovanjima.

U četvrtom dijelu rada s naslovom „**Utjecaj kružnih putovanja na destinaciju**“ elaborirani su društveni, ekonomski i čimbenici od utjecaja na okoliš, a koji su generirani od strane kruzinga te imaju snažan utjecaj na gospodarstvo i lokalno stanovništvo.

Peto poglavlje s naslovom „**Ocjena stanja i tendencije razvoja kruzinga u Europi**“ obuhvaća analizu trenutnog stanja europskog kruzinga te buduće trendove razvoja istog. Unutar njega sadržana je i prognoza daljnjeg razvoja tržišta kružnih putovanja u svijetu.

U posljednjem poglavlju, „**Zaključak**“, dana je zaključna misao o predmetu istraživanja te sinteza cijeloga rada.

2. RELEVANTNE ZNAČAJKE FORMIRANJA PUTNIČKIH TOKOVA NA KRUŽNIM PUTOVANJIMA

Kružno putovanje je turističko putovanje na velikom brodu u trajanju od nekoliko dana prema određenom itineraru, odnosno razrađenom planu putovanja kružnoga tipa.¹ Kako bi se spoznala bit kružnih putovanja te faze njegova brzog razvoja i sve veće popularnosti u suvremenim tržišnim uvjetima, potrebno je istražiti njihov povijesni razvoj, ponudu na tržištu kružnih putovanja te čimbenike formiranja potražnje za tim specifičnim segmentom nautičkog turizma.

2.1. POVIJESNI RAZVOJ KRUŽNIH PUTOVANJA

Povijest razvoja kružnih putovanja često se dijeli na nekoliko razdoblja, koja po svojim obilježjima čine zaokružene cjeline. Prvo je razdoblje od sredine 19. stoljeća do Prvog svjetskog rata, unutar kojeg su se odvijala putovanja koja su se često u početcima nazivala „Ekskurzije za putnike“, a obilježavala su ih neredovitost i putovanja koja su često bila organizirana samo u jednom smjeru, a svejedno su se svrstavala u skupinu krusing putovanja. U tom periodu, na razvoj krstarenja znatno su utjecala i obilježja putničkog prometa na Pacifiku na što ukazuje i primjer brodarske kompanije *Canadian Pacific* čiji su brodovi plovili od Vancouvera do Kine unutar kojih su bili organizirani tzv. izleti, to jest krstarenja oko svijeta. Takva krstarenja započinjala bi ukrcajem putnika u Velikoj Britaniji, plovidbom kroz Sueski kanal do Indije i Kine i završavala bi iskrcajem putnika u Vancouveru. Oni su nastavljali put vlakom do Montreala, gdje bi se ponovno ukrcali na drugi brod kako bi se vratili u Veliku Britaniju. Usprkos raskošno izgrađenim brodovima plovidba preko Atlantskog oceana u tom razdoblju ne može se poistovjetiti sa suvremenim krstarenjima prvenstveno zato što je tada glavna namjena broda bila prijevoz putnika, bez zaustavljanja i posjeta usputnim mjestima.²

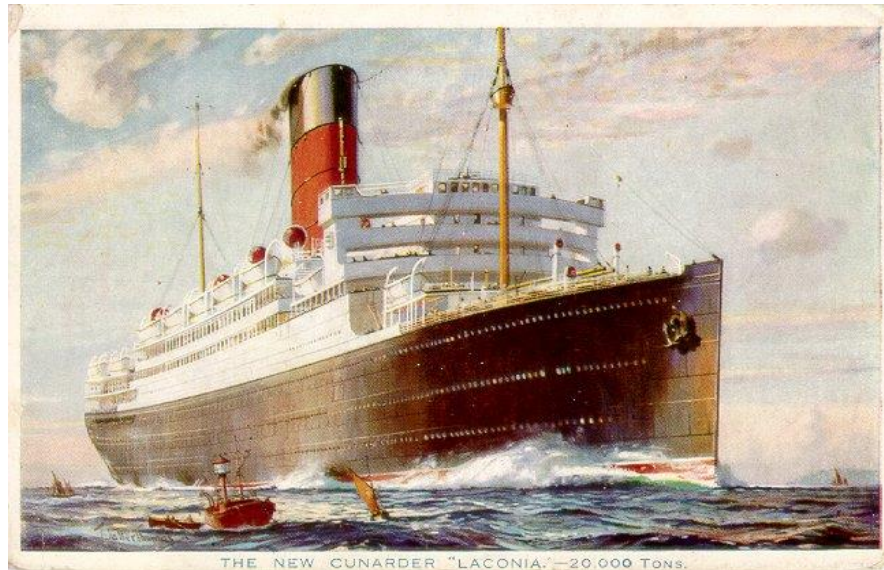
---

¹ Peručić, D.: **Cruising-turizam: razvoj, strategije i ključni nositelji**, Sveučilište u Dubrovniku, Dubrovnik, 2013. , str. 2.

²Ibidem, str.9.

Tek nakon Prvog svjetskog rata kružna putovanja počinju poprimati obilježja redovitosti u obavljanju svojih putovanja. U drugom razdoblju zbog ograničenja ulaska emigranata u SAD, a koji su do tada bili najbrojniji putnici, kompanije su naišle na velik pad broja putnika i samim time brodovi za linijska putovanja su se prenamijenjivali za kružna putovanja i kao takvi su prilično dobro ispunjavali svoju funkciju. Dominaciju na tržištu linijskoga putničkog prijevoza i pomorskih krstarenja i dalje su imale europske brodarske kompanije, dok su američke uglavnom bile usmjerene na tržišne niše. Ponuda turističkih krstarenja u Europi sve više raste, a europske brodarske kompanije koristile su sve luksuznije i prozračnije brodove za redoviti linijski prijevoz putnika i za povremena krstarenja.³

U siječnju 1923. godine *British Cunard Line* je sa linijskim parobrodom RMS *Laconia* organizirala prvo kružno krstarenje svijetom. *Laconia* je isplovila iz New York-a i krenula prema Panamskom kanalu, posjetila Japan i ostale zemlje Dalekog istoka, nastavila prema Sueskom kanalu, prošla Mediteran i vratila se nazad u New York. Kroz sljedećih nekoliko godina ista kompanija u svojoj ponudi nudila je svjetska kružna putovanja u trajanju od 6 mjeseci, što je dvostruko duže od istih putovanja koji su danas u ponudi.⁴

Slika 1. Brod Laconia

Izvor: <http://www.cruiseshipodyssey.com/histinterwar.htm>(20.7.2014.)

³ <http://www.cruiseshipodyssey.com/histinterwar.htm> (20.7.2014.)

⁴ Evolving the idea of cruising, 24.4.2013

http://www.royalcaribbeanpresscenter.com/article/evolving_the_idea_of_cruising/, (20.7.2014.)

U tom razdoblju i dalje je bila rijetkost gradnja brodova namijenjenih isključivo za kružna putovanja, izuzev broda Stella Polaris u vlasništvu Bergen Line koji je dovršen 1927. godine i koji se smatra prvim brodom izgrađenim za kružna putovanja.

Slika 2. Brod Stella Polaris

Izvor:<http://cruiselinehistory.com/cruise-history-the-clipper-lines-mv-stella-polaris-completed-in-1927-was-the-first-custom-built-cruise-ship-she-was-considered-the-royal-yacht-of-cruising-and-was-one-of-the-most-deluxe-f/> (20.7.2014.)

Iako su tadašanja turistička krstarenja u Velikoj Britaniji tek bila u svojim začetcima, 1931. godine zabilježeno je 175000 putnika. Neke su europske države čak i subvencionirale gradnju velikih brodova za krstarenja, kao simbol prosperiteta i moći.⁵

Treće razdoblje u razvoju kružnih putovanja je razdoblje nakon Drugog svjetskog rata pa sve do 70-ih godina 20. stoljeća, kad je zbog razvoja zračnog prometa i pada potražnje za pomorskim prijevozom putnika velik broj linijskih kompanija u potpunosti prešlo na kružna putovanja i prenamijenilo svoje linijske brodove u tu svrhu. Na taj način je razvoj zračnog prometa označio početak i daljnji razvoj pomorskih krstarenja kao specifičnog oblika turističke ponude. U tom razdoblju putnici na krstarenjima su veću pozornost obraćali razgledavanju luka i još neistraženih mjesta nego kvaliteti ponude na brodu koja je izostajala unatoč propagandi kompanija koje su obećavale zabavu na brodu.

---

⁵ Perušić, D., op.cit., p.13.

Najnovije razdoblje od 70-ih godina prošlog stoljeća pa sve do danas je najvažnije razdoblje u povijesti kruzinga. Kruzing je izrastao u veliku i snažnu industriju koja je danas dostupna i putnicima srednje platežne moći za razliku od prijašnjih razdoblja gdje su kružna putovanja uglavnom bila rezervirana samo za bogatu populaciju. To razdoblje označilo je i sve jači razvoj krstarenja u Europi koja su svoj procvat doživjela tek 90-ih godina i odvijao se u drugačijim uvjetima zbog svoje povijesti te posebnih geografskih, socijalnih i ekonomskih obilježja. Tada je, kao i danas, najrazvijenije emitivno tržište bila Velika Britanija. Za turiste tada postaje sve veća atrakcija odmor u ljetovalištima na Mediteranu, a poslije i u dalekim destinacijama. Ponuda povoljnijih paket-aranžmana dovodi do masovne izgradnje hotela i apartmana u tom razdoblju duž cijele Europe. Sredinom 90-ih godina europsko tržište krstarenja sve se više razvija, dok američko tržište stagnira prvenstveno zbog zasićenja sa i tada najatraktivnijom kruzing destinacijom – Karibima. Rezultat toga je rast interesa sjevernoameričkih kruzing kompanija za Europu, osobito Mediteran. Istovremeno Europa i kao emitivno tržište sve više raste zbog porasta životnog standarda u zapadnoj Europi i promjenama zahtjeva potrošača. Četvrto razdoblje razvoja kruzinga se često naziva i razdobljem modernih pomorskih krstarenja.⁶

2.2. PONUDA NA TRŽIŠTU KRUŽNIH PUTOVANJA

Još od samo pojave suvremenih sustava kružnih putovanja, vodeći brodari koji drže linije za kružna putovanja pokazuju jasnu sklonost ka ideji širenja tih brodskih linija na međunarodnom planu putem horizontalne i vertikalne povezanosti većeg broja uslužnih djelatnosti vezanih za brodove za kružna putovanja. Porast broja ponuda brodova za kružna putovanja na globalnom planu nije ograničen samo na pružanje usluga na brodu, a trend širenja i jačanja sustava kružnih putovanja sve se više odnosi i na ponude usluga na kopnu, ali i na brodovima za kružna putovanja koji plovo prema određenim odredištima.⁷

---

⁶ <http://www.cruiseshipodyssey.com/histinterwar.htm> (20.7.2014.)

⁷ Gračan, D., Zadel, Z., : „ Kvalitativna i kvantitativna analiza kruzing turizma Republike Hrvatske“, **Pomorski zbornik**, Društvo za proučavanje i unapređenje pomorstva Republike Hrvatske, Rijeka, br. 47-48, 2013., str.51.

Ponuda krstarenja u užem je smislu realiziranje zacrtanog itinerara i skupa raznovrsnih aktivnosti radi ugodno provedenog vremena na brodu i u lukama ticanja. Uspješna usluga krstarenja pridonosi valorizaciji gospodarskih i kulturoloških potencijala područja kojima se putuje i zadržava.⁸

2.2.1. Brodovi za krstarenja

Brod za krstarenje je putnički brod koji se koristi za rekreativna i putovanja za razonodu, a u kojima sam put i pogodnosti na brodu te atrakcije, aktivnosti i ponuda zabave predstavljaju dio cjeline cjelokupnog iskustva krstarenja.⁹ Obogaćivanjem ponude na brodovima kompanije su privlačile sve veći broj putnika na kružna putovanja i tako su bilježile sve veće prihode. To im je omogućilo gradnju novih i većih brodova, koji su nerijetko imali kapacitete oko 3000 putnika. Gradnjom sve većih i luksuznije opremljenih brodova kompanije obogaćuju svoju ponudu i tako povećavaju broj brodskih postelja na tržištu kružnih putovanja.

Brzi rast i specijalizacija procesa krstarenja u posljednjih nekoliko desetljeća također su utjecali na dizajn, opću estetiku i veličinu brodova, materijale, cjelokupnu funkcionalnost, opremu i pogodnosti modernih brodova na kružnim putovanjima, a sve u cilju zadovoljavanja potreba putnika kojih je sve više i koji su sve osjetljiviji na kvalitetu ponude koju kompanije iz godine u godinu moraju nadopunjavati kvalitetnim i novim sadržajima, a ujedno vodeći računa o sve većoj zabrinutosti o utjecaju krstarenja na okoliš te morske i obalne zajednice i cjelokupnog ekosustava.

Danas se svaki kontinent i regija na Zemlji može posjetiti na brodu za krstarenje, uključujući najegzotičnija daleka mjesta i osamljena odredišta. Na isti način, posljednjih godina, velik broj plovila kojima upravljaju kompanije koje nisu vezane za krstarenja, redizajnirali su i prilagodili svoje brodove za pružanje usluga kružinga putnicima u potrazi za nekonvencionalnim iskustvima.¹⁰

---

⁸ Perušić, D., op.cit., str.31.

⁹ <http://www.windrosenetwork.com/The-Cruise-Industry-Types-of-Cruise-Ships> (20.7.2014.)

¹⁰ Ibidem

Veličina broda definirana je brojem brodskih postelja i bruto-tonažom (*gross tonnage – GT*) broda. GT označava ukupni zatvoreni brodski prostor bez prostorija namijenjenih posadi. Kapacitet broda izražen u brodskim posteljama označava kapacitet izračunat na bazi dvije osobe u kabini, bez pomoćnih ležajeva.

Brodovi za krstarenja prema veličini se dijele na:¹¹

- veoma male brodove – manje od 10000 GT; manje od 200 putnika,
- male brodove – od 10000 do 19999 GT; 200-500 putnika
- srednje brodove – od 20000 do 49999 GT; 500-1200 putnika
- velike brodove - od 50000 do 69999 GT; 1200-2000 putnika
- megabrodove- 70000 i više GT; više od 2000 putnika

Pojavu sve većih brodova u krizing sektoru uvjetovali su prvenstveno ekonomski razlozi i dinamičan i kontinuiran rast potražnje. Te tendencije potvrđuje i struktura brodova prema veličini prikazana u Tablici 1.

Tablica 1. Svjetska flota za krstarenje, 1985-2013.

Godina	Broj brodova	Ukupna bruto tonaža brodova (000 GT)	Prosječna veličina broda (000 GT)	Ukupan broj postelja u kabinama (tis.)	Prosječan broj postelja po brodu
1985.	147	2241	15	-	-
1990.	170	3013	18	114	671
1995.	222	4969	22	160	719
2000.	243	7772	32	223	918
2005.	263	11544	44	304	1155
2009.	286	14895	52	384	1343
2010.	291	15728	54	404	1388
2011.	298	16606	56	424	1424
2012.	298	17212	58	439	1473
2013.	295	17603	60	447	1516
% promjena 2012.-2013.	-1.0	2.3	3.3	1.8	2.9

Izvor: *Shipping Statistics and Market Review*, Volume 57, No. 8, Institute of Shipping Economics and Logistics (ISL), Bremen, 2013., p.35.

¹¹ Perušić, D., op.cit., str.37.

Flota brodova za krstarenje u 2013. godini raspolagala je s 447 tisuća postelja u putničkim kabinama, a ukupna bruto-tonaža ovih brodova iznosila je 17603000 GT što je rezultat prosječne veličine broda od 59,667 GT po brodu. Od 1987. pa do danas, broj brodova za kružna putovanja se udvostručio na broj od 295 brodova u 2013. godini. Brodovi za kružna putovanja danas bilježe prosječnu veličinu od 60000 GT po brodu što prema prethodno navedenoj kategorizaciji spada u kategoriju velikih brodova. U promatranom razdoblju svjetska flota za krstarenja dinamično raste uvođenjem u promet uglavnom novih brodova koji su sve veći što uzrokuje i promjeni strukture flote prema veličini broda. Ekonomija opsega glavni je razlog gradnje sve većih brodova za krstarenja uzimajući u obzir da veliki brodovi mogu primiti više putnika uz niže jedinične troškove prijevoza te samim time može ponuditi povoljnije aranžmane, a i dalje ostvarivati dovoljne velike prihode i dobit. Samim time, krizing industrija je pravi primjer rastuće ekonomije razmjera zbog činjenice da prihodi rastu više nego proporcionalno novcu uloženo u novi brod većeg kapaciteta.¹² U prilog tim tvrdnjama govore i podaci o veličinama brodova koji se naručuju posljednjih 10 godina, prikazanih u tablici 2.

Tablica 2. Narudžbe brodova za kružna putovanja (2002.-2013.)

Godina	Broj brodova	Ukupna bruto tonaža brodova (000 GT)	Prosječna veličina broda (GT)	Ukupan broj postelja u kabinama	Prosječan broj postelja po brodu
2002.	28	2454	87629	54704	1931
2003.	20	1937	96850	41840	2092
2004.	15	1171	78067	30720	2048
2005.	24	2587	107771	66390	2766
2006.	28	2984	106561	77210	2758
2007.	39	3887	99659	97133	2491
2008.	41	4001	97585	98154	2394
2009.	27	2304	85348	56198	2081
2010.	27	2707	100245	68582	2540
2011.	22	2431	110514	63198	2873
2012.	22	2189	99486	56444	2566
2013.	23	2567	111596	64612	2809

Izvor: *Shipping Statistics and Market Review*, Volume 57, No. 8, Institute of Shipping Economics and Logistics (ISL), Bremen, 2013., p.12.

¹² Perušić, D., op.cit., str.39.

Jedan od pokazatelja razvoja kruzing turizma su i narudžbe novih brodova, a 2013. godine naručeno je 23 broda sa ukupnom bruto tonažom od 2567000 GT. Prosječna veličina naručenih brodova je 111596 GT, a prosječan broj postelja iznosi 2809.

Najveći brod za kružna putovanja na svijetu je Allure of the Seas, najnoviji brod od kompanije *Royal Caribbean* u *Oasis* klasi, izgrađen je 2010. godine. Veličina broda je 225,282 GT, dužine 362 m, a u mogućnosti je prihvatiti čak 6360 putnika. Allure of the Seas će 2015. godine prvi put stupiti u europske vode i to na područje Mediterana gdje će krenuti na kružno putovanje iz luke Barcelone.¹³

Slika 3. Brod Allure of the Seas

Izvor:<http://www.royalcaribbean.com/findacruise/ships/class/ship/home.do?shipCode=AL>
(23.7.2014.)

Stalno povećanje prosječne veličine brodova za kružna putovanja, uz povlačenje starijih, manjih brodova ukazuje na to da će sljedećih desetljeća brodova za kružna putovanja dužine između 250 i 300 metara postati standardom. Kruzeri su danas veći i luksuzniji nego ikada, sa do nedavno nezamislivim sadržajima poput golf igrališta, stijena za slobodno penjanje, klizališta na ledu, bazena za plivanje protiv struje, itd. Upravo razvoj ponude aktivnosti i usluga koje danas nude veliki brodovi, utjecalo je na to da brodovi za međunarodna kružna putovanja danas predstavljaju pokretne destinacije.

---

¹³<http://www.royalcaribbean.com/findacruise/ships/class/ship/home.do?shipCode=AL> (23.7.2014.)

2.2.2. Kruzing kompanije

Sve veća konkurencija na tržištu pomorskih krstarenja uvjetovala je kruzing kompanijama ne samo poznavanje putnika već i poznavanje svojih konkurenata i njihovih ciljnih putnika.

Tablica 3. Top 15 najvećih cruising kompanija u 2013. godini

Kompanija	Broj brodova	Ukupna bruto tonaža brodova (000 GT)	Broj postelja	Prosječna veličina broda (000 GT)	GT % udjel	Prosjek starosti
Grupacija Carnival	102	8117	208253	80	46.1	11.0
Royal Caribbean Cruises	38	3889	94534	102	22.1	11.8
Grupacija Star Cruises	17	1432	38251	84	8.1	11.6
MSC	13	1197	31015	92	6.8	7.5
TUI	12	475	12652	40	2.7	19.9
Disney Cruise Line	4	426	9520	107	2.4	7.8
Prestige Cruise	7	312	5804	45	1.8	9.1
N.Y.K. Cruise Co.	3	170	2962	57	1.0	16.5
Silversea Cruises	7	139	2140	20	0.8	15.6
Fred Olsen Cruise Line	4	125	3785	31	0.7	31.0
Phoenix Reisen	3	102	2634	34	0.6	29.8
Louis Group	4	93	3878	23	0.5	34.3
Saga Shipping	3	80	1758	27	0.5	34.2
Portuscale Cruises	4	48	1895	12	0.3	55.3
All Discovery Cruising	3	48	1559	16	0.3	26.8
Others	71	950	27494	13	5.4	25.9
TOTAL	295	17603	447134	60	100.0	16.8

Izvor: *Shipping Statistics and Market Review*, Volume 57, No. 8, Institute of Shipping Economics and Logistics (ISL), Bremen, 2013., p.11.

Upravo ta dinamičnost tržišta kružnih putovanja i jaka konkurencija između kompanije dovodi do okrupnjivanja kruzina kompanija što dovodi do toga da danas po kapacitetima i financijskoj moći prevladava malen broj velikih kompanija. To su danas četiri velike korporacije koje dominiraju na tržištu pomorskih krstarenja sa 83% ukupne bruto tonaže kao što je prikazano u tablici 3.

Od izuzetne je važnosti za svaku kompaniju pronaći efikasan i isplativ način djelovanja na tržištu pomorskih kružnih putovanja koje već ima svoju dinamiku rasta. Kompanije kontinuirano traže nove prikladne destinacije koje bi uvrstile u svoje itinerare, ne samo kako bi diverzificirale svoj proizvodni portfelj već kako bi povećale opseg svojeg poslovanja, osobito u matičnim lukama.

Kompanija *Carnival Corporation & Plc* je lider na ovom tržištu s udjelom od 46% u ukupnom svjetskom kapacitetu. Raspolaze flotom od 102 kruzera, a planira izgradnju još sedam novih brodova do ožujka 2016. godine.

Royal Caribbean Cruises Ltd. druga je po veličini kruzina grupacija čiji udjel u ukupnoj bruto tonaži na tržištu kružnih putovanja iznosi 22.1%. Kompanija je usmjerena na segment putnika srednje i visoke platežne moći, a raspolaze flotom od 38 broda s kapacitetom od 94534 brodskih postelja.

Star Cruises Limited jedna je od vodećih svjetskih turistički grupacija s poslovanjem na kopnu i na moru. Primarna poslovna aktivnost kompanije je cruising-turizam pod brandovima Star Cruises i Norwegian Cruise Line koji ujedno predstavljaju treću najveću grupaciju na svijetu.

Na četvrtom mjestu najvećih svjetskih cruising kompanija ističe se najveća talijanska cruising kompanija *MSC CRUISES* koja raspolaze flotom od 13 brodova i kapacitetom od 31015 postelja. Prisutna je na Mediteranu tijekom cijele godine, a usmjerena je uglavnom na europske potrošače.

Kruzina kompanije sve više razvijaju nova tržišta, nove regije za kružna putovanja, privlače nove korisnike, traže nove turističke destinacije i nove itinerare, diferenciraju svoju ponudu i uključuju sve više luka ticanja, a u svrhu obogaćivanje ponude i smanjenja rizika poslovanja te postizanje ekonomije razmjera.

2.2.3. Zastave pogodnosti i kružna putovanja

Kruzing kompanije, kako bi stekle konkurentsku prednost, nastoje smanjiti troškove uz pomoć strategije ekonomije veličine, registracijom brodova pod zastavom pogodnosti i zapošljavanjem jeftine radne snage. Na taj način brodari plaćaju niže poreze i takse, što jača njihovu konkurentnost i omogućuje prodaju kružnih putovanja po nižim cijenama.

U 2013. godini najviše brodova za kružna putovanja bilo je registrirano pod zastavama Bahama i Paname, a prate ih Bermuda, Malta i Italija.

Tablica 4. Top 10 najzastupljenijih svjetskih zastava na tržištu kružnih putovanja u 2013. godini (brodovi s više od 1000 GT)

Zastava	Broj brodova	Ukupna bruto tonaža brodova (000 GT)	Broj postelja	Udio (%)
Bahami	98	5750	139264	32.7
Panama	38	3192	86530	18.1
Bermudi	29	2592	63341	14.7
Malta	38	2018	52826	11.5
Italija	25	1849	50785	10.5
Nizozemska	16	1016	23394	5.8
Maršalovi otoci	8	272	6262	1.5
Portugal	10	232	7813	1.3
Velika Britanija	3	204	4716	1.2
Japan	4	122	2667	0.7

Izvor: *Shipping Statistics and Market Review*, Volume 57, No. 8, Institute of Shipping Economics and Logistics (ISL), Bremen, 2013., p.35.

Bahami zauzimaju udjel od 32.7% u ukupnoj bruto tonaži brodova registriranih pod tom zastavom, Panama je na drugom mjestu sa udjelom od 18.1%, Bermudi sa 14.7%, a Malta sa 11.5% zauzima 4. mjesto, iako gledano prema broju brodova pod zastavom Malte plovi više nego pod zastavom Bermuda.

Prisutan je velik nesrazmjer između matičnih zemalja i registra u kojemu je upisan brod za kružna putovanja. Zemlje sa najviše vlastitih brodova gotovo da uopće nemaju brodova pod svojom zastavom. SAD je vodeća matična zemlja koja je u 2013. godina imala 162 broda međutim pod vlastitom zastavom ima samo 1 brod.¹⁴

2.3. PROSTORNI RAZMJEŠTAJ KRUŽNIH PUTOVANJA

Pomorska krstarenja rasprostranjena su po cijelom svijetu. Odabir destinacije ovisi o vremenskim prilikama i klimatskoj zoni u kojoj se nalazi. Specifičnost formiranja i itinerari putničkih tokova kružnih putovanja kompleksni su i posljedica su brojnih čimbenika. Tako s aspekta geografskog položaja i pravca putovanja, putnici često odabiru krstarenje prema itineraru, a ne prema brodu ili brodarskoj kompaniji, iako se ponuda brodske kompanije tijekom prijevozne faze također pojavljuje kao relevantan čimbenik odabira. Uz geografsku podjelu destinacija krstarenja, relevantan čimbenik je i klimatski faktor koji ima odlučujuću ulogu rasporeda itinerara. Upravo zato cruising kompanije mijenjaju tijekom godine regije i smještaju svoje brodove u područja gdje je sezona krstarenja pa se omogućuje ugodna plovidba i posjet usputnim lukama. U nekim regijama se plovi tijekom cijele godine, a u nekima je to moguće samo za vrijeme ljetnih mjeseci. Tako su primjerice, mora između sjeverne i južne obratnice ekvatora (Karibi, Srednja i veći dio Južne Amerike, Afrika te jugoistok Azije) pogodna za turizam krstarenja tijekom cijele godine, dok su ostala područja ona koja nisu pogodna za krstarenja u hladnijim mjesecima (Aljaska, istočni dio Sjeverne Amerike, jug Južne Amerike, Mediteran, Sjeverna Europa, Baltičko more, Daleki istok te Australija i Pacifik). Doduše, u novije vrijeme kompanije sve više promiču ideju plovidbe po Mediteranu tijekom cijele godine uzimajući u obzir pogodnu klimu i megabrodove prilagođene zimskim uvjetima.¹⁵

Treba istaknuti i potrebu cruising kompanije za prilagodbu dinamičnom tržištu u kojem postoji velika potražnja za još novim i neistraženim tržištima. Upravo zato kompanije često premještaju brodove u one regije gdje žele razviti nova tržišta i na taj način obogaćuju i šire ponudu te svojim putnicima nude nove itinerare te tako pridonose razvoju novih luka i popularizaciji krstarenja općenito. Uzimajući to u obzir, sve više

---

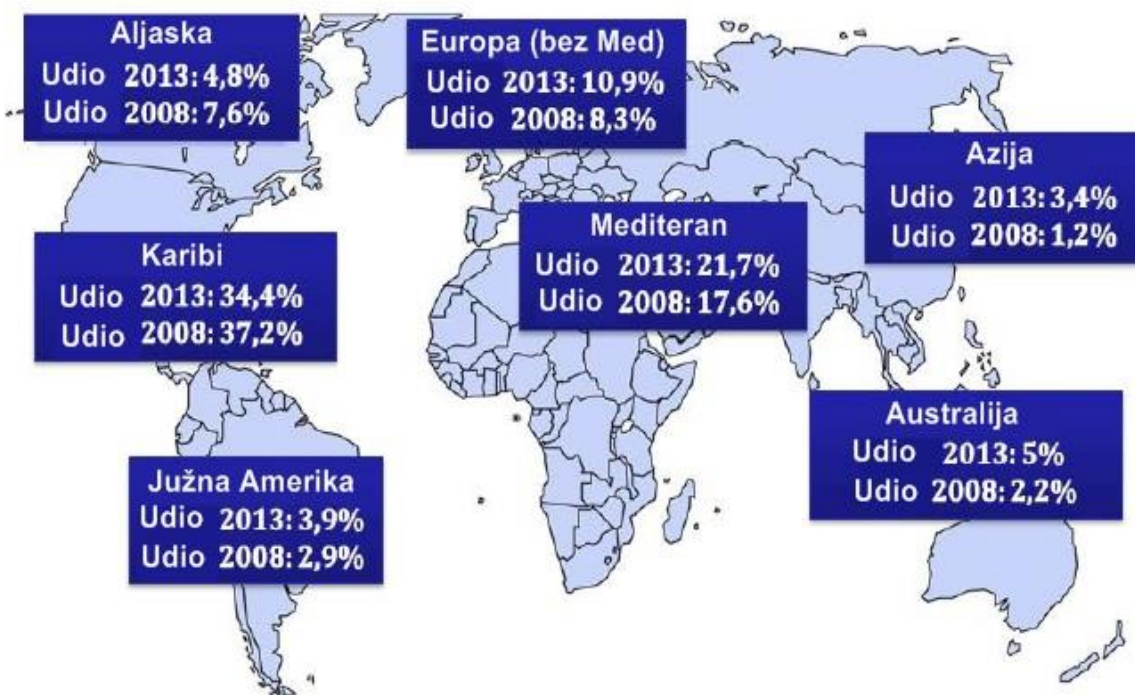
¹⁴ *Shipping Statistics and Market Review*, Volume 57, No. 8, Institute of Shipping Economics and Logistics (ISL), Bremen, 2013., p.36.

¹⁵ Perušić, D., op.cit., str.50.

američkih kompanija premješta svoje brodove na Mediteran i u ostale regije svijeta, kako bi se uspjeli boriti sa sve većom konkurencijom te smanjile ovisnost o jednom tržištu.

Analizirajući glavne pravce kretanja tokova putnika na svjetskim kružnim putovanjima, treba istaknuti da su 2013. godine najposjećenije destinacije krstarenja u svijetu bile redom: Karibi, Mediteran, Sjeverna Europa, Aljaska, Australija – Pacifik, Azija te Južna Amerika, što potvrđuje prethodno nevedene konstatacije. Ujedno, čak 77% svjetskih kapaciteta brodova za krstarenje nalazi se u toplim i sunčanim predjelima, iako ni ostala područja nisu manje važne.

Obzirom na tržišne udjele pojedinih regija prema kapacitetu brodova u njima i dalje znatno prednjače Karibi, dok mediteranska regija zauzima drugo mjesto.

Zemljovid 1. Glavne destinacije kružnih putovanja u svijetu u 2013. godini prema rasporedu svjetske flote brodova za krstarenje

Izvor:http://www.medcruise.com/images/VariousDocs/Cruise_Activities_in_MedCruise_Ports_2014.pdf (25.7.2014.)

Iz grafikona 1. razvidno je da su glavne svjetske receptivne regije za tokove putnika na kružnim putovanjima Karibi, Mediteran i Sjeverna Europa. Karibi sa udjelom od 34,4% su vodeća regija u svijetu po broju putnika i brodova, a takav položaj duguje između ostalog i blizini najvećeg emitivnog tržišta, ali i toploj klimi koja omogućuje krstarenja tijekom cijele godine.

Mediteran je druga najposjećenija svjetska regija kružnih putovanja te zauzima udio od 21,7% te pokazuje sve tendencije daljnjeg razvoja na tržištu zbog velikog broja zanimljivih i pristupačnih luka, turističkih atrakcija na obalnim područjima i ugodne klime.

Sezona krstarenja kraća je u Sjevernoj Europi nego na Mediteranu te traje od kraja mjeseca svibnja do početka rujna, međutim unatoč tome ona zauzima treće najposjećenije mjesto na kružnim putovanjima. Putnici u ovoj regiji u kratkom vremenu mogu posjetiti sve više zemalja i upoznati se s njihovim kulturama i običajima.

3. ANALIZA TRŽIŠTA KRUŽNIH PUTOVANJA

Početakom 80-ih godina na krstarenjima je bilo nešto manje od dva milijuna putnika, a krajem 80-ih godina 4,02 milijuna putnika. Rast potražnje na svjetskoj razini bio je najintenzivniji u razdoblju 1995.-2013. godine, kad se broj putnika na krstarenju povećao s 5,72 na čak 21,31 milijuna putnika. U ovom poglavlju analizirat će se intenzitet i struktura tokova putnika na kružnim putovanjima, a posebna pozornost posvetit će se europskom krizing tržištu i analizi njegovih pojedinih segmenata, ali i razlozima njegova sve većeg razvoja.

3.1. INTENZITET I STRUKTURA TOKOVA PUTNIKA NA KRSTARENJIMA U SVIJETU

Kretanja na tržištu kružnih putovanja pokazuju iznimno dinamičan rast, a krstarenja su postala masovna pojava. Svjetski krizing razvijao se na rubnom području turizma i pomorstva preuzimajući od obje te djelatnosti njihove osnovne karakteristike, turistička obilježja i vještinu pomorstva i brodogradnje. Dinamični razvoj krizinga vezao je uz sebe velika kapitalna ulaganja i razvoj flote kruzera sa zadaćom zadovoljavanja turista putnika i osiguravanja visokog profita korporacijama.¹⁶

Razlozi dinamičnog razvoja krizinga mogu se podijeliti na:¹⁷

- dobar odnos vrijednosti za novac,
- cijena na bazi *all-inclusive* aranžmana,
- sve veći broj baznih luka koje omogućuju putnicima ukrcaj u blizini njihova domicila,
- diferencirana ponuda koja se prilagođava zahtjevima svih tržišnih segmenata.

Krizing industrija bilježi dinamičan rast u proteklih 30 godina, prvotno potican od strane potražnje iz Sjeverne Amerike, a u posljednje vrijeme i od strane Europljana i ostatka svijeta. Tijekom 2013. godine morem je krstarilo 21,31 milijuna putnika.

---

¹⁶ Luković, T., : „Analiza razvoja svjetskoga i hrvatskog cruisinga“, **Naše more**, Dubrovnik, god. 55 br. (5-6) 2008., str. 234.

¹⁷ Perušić, D., op.cit., str.182.

U odnosu na 2000. godinu kada je ta brojka iznosila 10 milijuna putnika, to je povećanje od više od 100%.¹⁸

Tablica 5. Intenzitet i dinamika tokova putnika na svjetskom tržištu kružnih putovanja prema glavnim emitivnim tržištima (u mil. putnika)

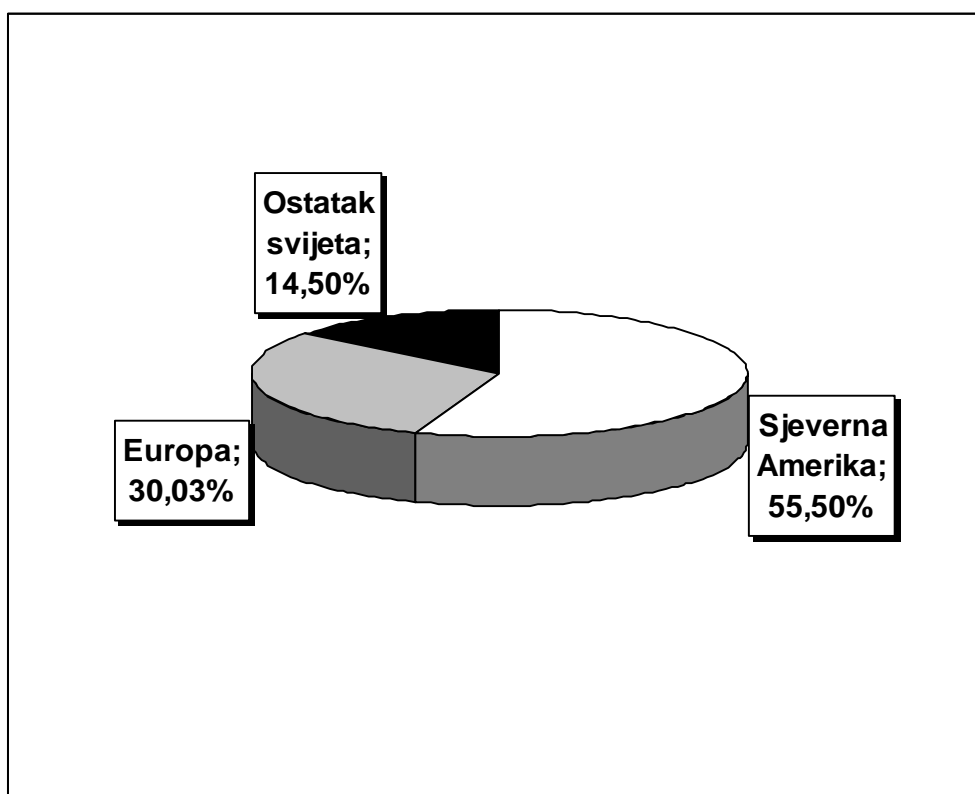
Emitivna tržišta	2003.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
Sjeverna Amerika	8,23	10,29	10,40	11,00	11,44	11,64	11,8
Europa	2,71	4,47	5,04	5,67	6,15	6,23	6,40
Ostatak svijeta	01,08	1,54	2,15	2,40	2,91	3,03	3,09
Ukupno	12,02	16,29	17,59	19,07	20,49	20,90	21,31

Izvor: „Contribution of Cruise Tourism to the Economies of Europe“
http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report_-_16th_june_2014.pdf
 (25.7.2014)

U tablici 5. prikazan je kontinuiran rast broja putnika na svjetskom tržištu kružnih putovanja u posljednjih 10 godina. U razdoblju od 2003. godine do 2013. godine postignut je rast od 77%. Broj putnika koji su krstarili svijetom u 2013. godini bio je za 2% veći od prethodne godine kada je taj broj iznosio 20,9 milijuna putnika.

Emitivno tržište koje dominira je Sjeverna Amerika iz koje je čak 11,8 milijuna ljudi krstarilo svijetom u 2013. godini. Drugo po važnosti je Europa, gdje se proteklih desetak godina bilježi sve veći interes za ovakvu vrstu putovanja.

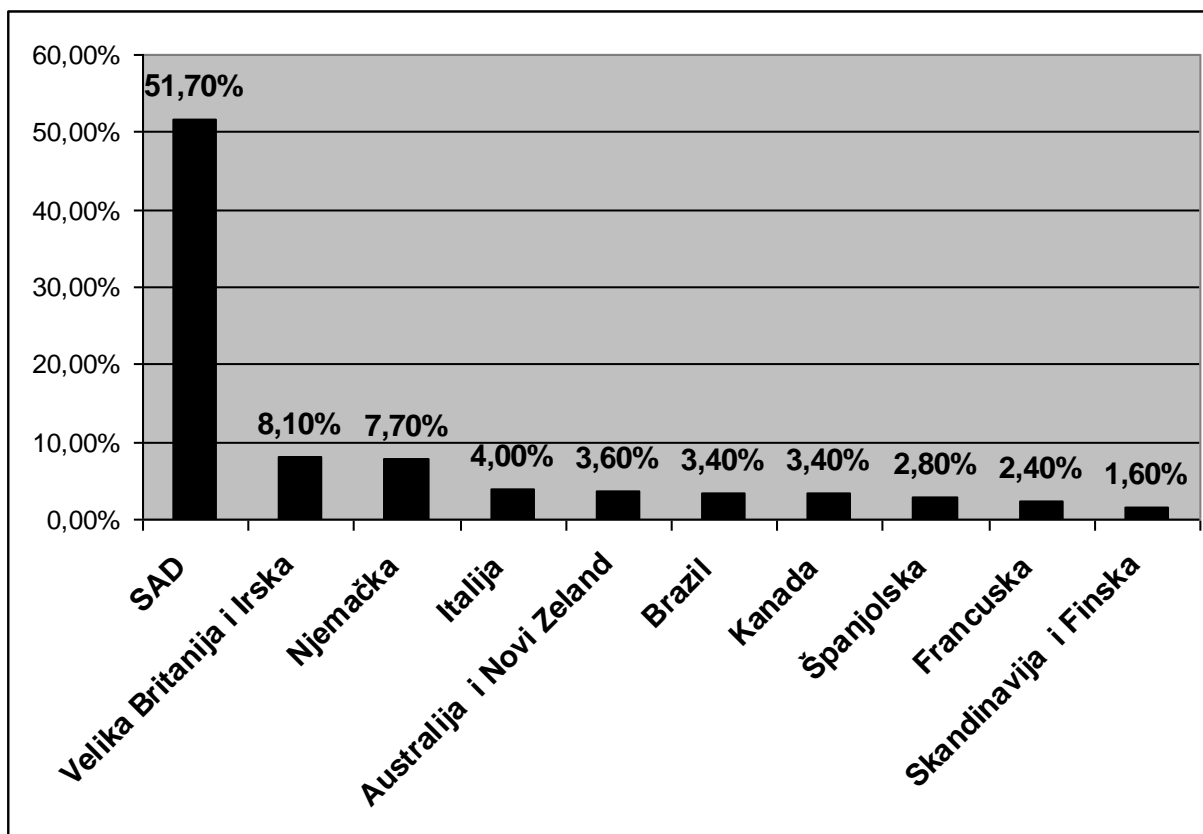
¹⁸ „Contribution of Cruise Tourism to the Economies of Europe“
http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report_-_16th_june_2014.pdf
 (25.7.2014)

Grafikon 1. Potražnja za krstarenjima prema emitivnim tržištima u 2013. godini

Izvor: „Contribution of Cruise Tourism to the Economies of Europe“
http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report_-_16th_june_2014.pdf
 (25.7.2014)

Na tržište Sjeverne Amerike otpada 55,50% ukupne svjetske potražnje za krstarenjima, prati ju europsko tržište sa 30,03% udjela. Tržište ostatka svijeta pozicionira se kao tržište jugoistočne Azije i Dalekog istoka, južnog Pacifika i Havaja uz neka manja tržišta. Njihova sadašnja participacija u tržišnoj raspodjeli relativno je niska, a za 2013. godinu iznosila je 14,50% što je gotovo jednako prošlogodišnjem udjelu. U skladu s prilikama na Srednjem i Dalekom istoku, s njihovom sigurnosnom komponentom i razvojem, ovisit će zainteresiranost i razvoj krizinga na tom dijelu svijeta.

Grafikon 2. Potražnja za krstarenjima prema emitivnim državama u 2013. godini

Izvor: „2014 Clia Annual State of the Industry Press Conference & Media Marketplace“ <http://www.cruising.org/sites/default/files/pressroom/PressConferencePresentation.pdf> (26.7.2014.)

Najveće svjetsko emitivno tržište za pomorska krstarenja je Sjeverna Amerika, a čak 51,7% putnika koji su krstarili svijetom 2013. godine dolazi iz SAD-a. Velika Britanija i Irska zauzimaju drugo mjesto sa udjelom od 8,1%, a prati ih Njemačka sa 7,7% udjela kao treća emitivna država za kružna putovanja.

Procjena razvoja svjetskog kruzinge tržišta pokazuje kontinuitet razvoja američkog tržišta po stalnim iako ne previsokim stopama rasta kojeg prati razvoj kvalitete ponude i izgradnja novih kruzinge brodova. Sjevernoamerikanci uglavnom krstare Karibima, vodećom svjetkom regijom za kružna putovanja. Međutim s razvojem novih regija bilježi se i porast potražnje za krstarenjima drugim regijama, prvenstveno za Mediteranom. Na sjevernoameričkom tržištu sve je manja ponuda brodskih kapaciteta na Karibima, Bahamima, Aljasci i zapadnom Meksiku, a sve veća na Mediteranu, u sjevernoj Europi i južnom Pacifiku.¹⁹

¹⁹ Perušić, D., op.cit., str.185.

3.2. ANALIZA EUROPSKOG KRUZING TRŽIŠTA

Nakon Sjeverne Amerike, Europa je najpopularnija destinacija krstarenja na svijetu, a više od polovice krstarenja europskih putnika realizira se na Mediteranu. Jedan od glavnih čimbenika koji su utjecali na porast potražnje za kružnim putovanjima na europskom području je zasićenost sjevernoameričkim tržištem odnosno premještanjem kruzera na nova i još nedovoljno istražena tržišta. Također, Europa je jedna od rijetkih regija gdje putnik na krstarenju može u vrlo kratkom vremenu posjetiti velik broj zemalja te upoznati se s različitim kulturama, ljudima i običajima.

3.2.1. Tokovi putnika na tržištu kružnih putovanja u Europi

Europsko tržište kružnih putovanja posljednjih godina bilježi kontinuirani rast. Na tom tržištu pojavljuju se isti trendovi kao i na drugim emitivnim tržištima:

- smanjenje prosječne dobi putnika na pomorskim krstarenjima,
- povećanje broja novih putnika,
- sve više baznih luka što omogućuje putnicima ukrcaj bliže mjestu domicila.²⁰

Činjenica da Europa zauzima drugo mjesto među najpopularnijim destinacijama krstarenja u svijetu (nakon Sjeverne Amerike) uvjerljivo potvrđuje značaj europskog tržišta kružnih putovanja te atraktivnost europskog prostora kao bitnog čimbenika privlačenja tokova putnika na krstarenjima.

U posljednjih 10 godina broj Europljana na krstarenjima povećao se za čak 138%, uzimajući u obzir da je 2003. godine svijetom krstarilo 2,7 milijuna Europljana, a u 2013. godini taj broj se povećao na 6,4 milijuna što je u odnosu na 2012. godinu povećanje od 3,6%. Rast potražnje Europljana za krstarenjima tijesno je povezan s razvojem Mediterana kao destinacije krstarenja jer putnici pretežno odlučuju ploviti područjima bližima mjestima njihova stalnog boravka.

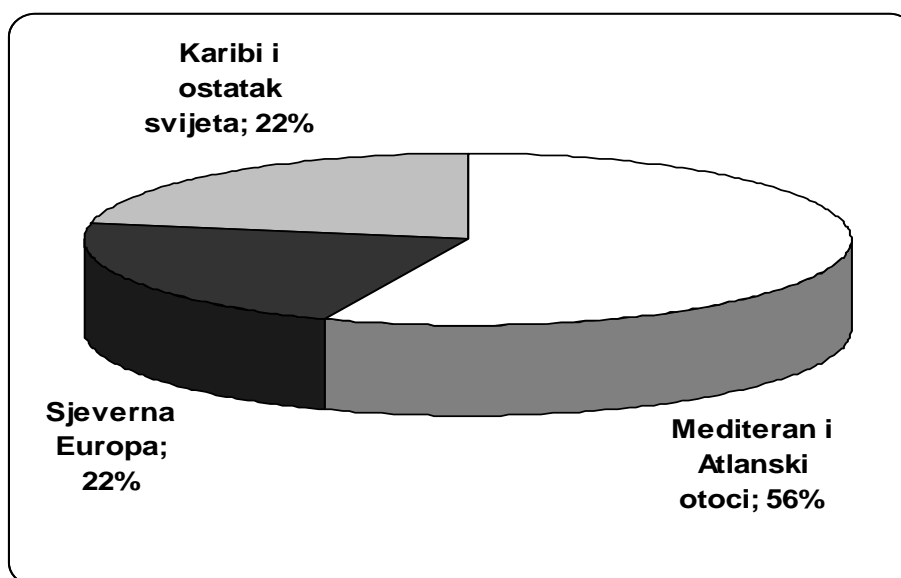
²⁰ Perušić, D., op.cit., str.186.

Tablica 6. Europsko tržište kružnih putovanja prema destinaciji (u 000 putnika)

Putnici	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	% promjena 2012.-2013.
Mediteran i Atlanski otoci	2397	2649	2873	3303	3651	3456	3574	3,4
Sjeverna Europa	651	737	866	1022	1216	1333	1385	3,9
Karibi i ostatak svijeta	957	1036	1206	1242	1201	1350	1400	3,7
UKUPNO	4004	4422	4944	5567	6068	6139	6357	3,6

Izvor: http://www.irm-research.com/files/9913/9480/6948/CLIA_Europe_Stats_and_marts_2013.pdf
(26.7.2014)

Najviše Europljana krstarilo je Mediteranom i Atlanskim otocima, čak 3,6 milijuna putnika, što potvrđuje činjenicu da Europljani preferiraju Sredozemlje kao destinaciju za kružna putovanja.

Grafikon 3. Udjeli destinacija na europskom tržištu kružnih putovanja

Izvor: http://www.irm-research.com/files/9913/9480/6948/CLIA_Europe_Stats_and_marts_2013.pdf
(26.7.2014)

Sjevernom Europom krstarilo je 1,4 milijuna putnika u 2013. godinu što predstavlja povećanje od 3,9% u odnosu na prethodnu godinu. Karibi kao destinacija kružnih putovanja je privukla svega 1% više Europljana nego Sjeverna Europa, ali je također zabilježila porast od 3,7% putnika u 2013. godini. Prema podacima u grafikonu 3 razvidno je da Mediteran zajedno sa Atlanskim otocima zauzima 56% tržišnog udjela, a Sjeverna Europa i Karibi zajedno s ostatkom svijeta zauzimaju podjednake udjele od 22%.

Tablica 7. Domicil europskih putnika na krstarenjima (u 000 putnika)

Putnici	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	%promjena 2012. – 2013.
Velika Britanija	1,533	1,622	1,700	1,701	1,726	1
Njemačka	1,027	1,219	1,388	1,544	1,687	9
Italija	799	889	923	835	869	4
Francuska	347	387	441	481	522	9
Španjolska	587	645	703	576	475	-18
Skandinavija	173	283	306	324	289	-11
Švicarska	76	91	121	131	152	16
Nizozemska	67	76	98	110	114	4
Austrija	80	93	104	108	126	18
Belgija/ Luksemburg	43	50	61	59	72	23
Ostali EU+3	213	212	224	270	325	20
UKUPNO	4,944	5,567	6,068	6,139	6,357	4

Izvor: http://www.irn-research.com/files/9913/9480/6948/CLIA_Europe_Stats_and_marts_2013.pdf
(26.7.2014)

Vodeće europsko emitivno tržište je Velika Britanija iz koje je 2013. godine 1,7 milijuna putnika krstarilo svijetom, a prate ga njemačko, talijansko, francusko i španjolsko tržište. Njemačko tržište je drugo po redu emitivno tržište u Europi, a 2013. godine zabilježilo je porast od čak 140 000 putnika odnosno 9% u odnosu na prethodnu godinu.

Španjolsko tržište godinama je bilježilo kontinuiran porast putnika na krstarenjima, međutim 2013. godine zabilježilo je pad broja putnika za čak 18%. Takav pad u broju putnika uzrokovan je kombinacijom dvaju čimbenika. Teška makroekonomska situacija u Španjolskoj s jedne strane, a s druge strane odluke nekoliko kruzing kompanija o premještanju svojih brodova na druga tržišta, prvenstveno na Mediteranu kojem su takve promjene u ponudi kruzing kompanija najviše pogodovale.

Stanje na europskom tržištu kružnih putovanja značajno je prokomentirati obzirom na tendencije ukupnih putničkih kretanja na kružnim putovanjima u Europi koja su svakako u porastu.

Tablica 8. Putnička kretanja na kruzerima u Europi (u mil.putnika)

	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
Putnička kretanja	18,82	21,71	23,76	25,18	27,50	28,69	31,19
Postotak promjene	19,80%	15,36%	9,44%	5,98%	9,21%	4,33%	8,7%

Izvor: „Contribution of Cruise Tourism to the Economies of Europe“

http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report_-_16th_june_2014.pdf
(26.7.2014)

U 2013. godini broj putničkih kretanja na kruzerima u Europi iznosio je 31,19 milijuna, a u odnosu na prethodnu godinu to je povećanje od 8,7%. U razdoblju od 2007. do 2013. godine broj putničkih kretanja na kruzerima u europskim lukama povećao se za čak 66 %, rastući od 18,82 milijuna do 31,19 milijuna putničkih kretanja u 2013. godini. Jedan od razloga tolikog povećanja broja putničkih kretanja je i duljina itinerara kružnog putovanja koji dotiče sve više usputnih luka na jednom putovanju.

Većina posjeta kruzera u europskim lukama odnosi se na mediteranske luke i luke Baltičkog mora. Samo te dvije regije obuhvaćaju 250 luka koje kruzeri redovno posjećuju na svojim putovanjima. Top 10 destinacija u Europi obuhvaća čak 83% putničkih kretanja na kružnim putovanjima u 2013. godini.²¹

²¹ Perušić, D., op.cit., str.188.

Tablica 9. Putnička kretanja na kruzerima u Europi prema top 10 zemalja destinacije

Država	Putnička kretanja	Udio
Italija	6,970,000	22.4%
Španjolska	5,236,000	16.8%
Grčka	4,601,000	14.8%
Norveška	3,023,000	9.7%
Francuska	2,410,000	7.7%
Portugal	1,138,000	3.6%
Velika Britanija	866,000	2.8%
Švedska	529,000	1.7%
Estonija	509,000	1.6%
Danska	483,000	1.5%
Benelux	472,000	1.5%
Finska	429,000	1.4%
Malta	378,000	1.2%
Njemačka	367,000	1.2%
Gibraltar	278,000	0.9%
Cipar	214,000	0.7%
Irska	209,000	0.7%
Island	204,000	0.7%
Poljska	95,000	0.3%
Ostale zemlje unutar EU+3	244,000	0.7%
EU+3	28,655,000	91,9%
Ostatak Europe	2,530,000	8,1%
UKUPNO	31,185,000	100,0%

Izvor: „Contribution of Cruise Tourism to the Economies of Europe“

http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report_-_16th_june_2014.pdf
(26.7.2014)

Top tri destinacije u Europi su na Mediteranu i zajedno zauzimaju 54% svih europskih putničkih posjeta na kruzerima. Vodeća kruzina destinacija u Europi je Italija sa gotovo 7 milijuna putničkih kretanja ostvarenih u 2013. godini i udjelom od 22,4%. Zajedno sa Kanarskim otocima, španjolske luke zabilježile su gotovo 5,2 milijuna putničkih kretanja u 2013. godini i drže drugo mjesto među top destinacijama u Europi. Grčka je zadržala svoju poziciju kao treće najpopularniji odredište u Europi s 4,6 milijuna putničkih kretanja u 2013. godini.

Broj ukrcaja na kruzere u europskim lukama povećao se za 29,4% u posljednjih 5 godina, rastući od 4,69 milijuna ukrcaja u 2008. godini do 6,04 milijuna u 2013. godini. Brže rastući broj ukrcaja u europskim lukama od broja europskih putnika koji idu na kruzere ukazuje na porast broja putnika iz Sjeverne Amerike koji krstare Europom.²²

Tablica 10. Putnički ukrcaji na kruzere u europskim zemljama

Država ukrcaja	Putnici	Udio
Italija	2,137,000	35.2%
Španjolska	1,298,000	21.4%
Velika Britanija	1,038,000	17.1%
Njemačka	565,000	9.3%
Francuska	232,000	3.8%
Danska	224,000	3.7%
Grčka	212,000	3.5%
Nizozemska	96,000	1.6%
Malta	51,000	0.8%
Cipar	50,000	0.8%
Švedska	48,000	0.8%
Norveška	40,000	0.7%
Portugal	27,000	0.4%
Ostale zemlje unutar EU+3	34,000	0.6%
EU+3	6,052,000	99.7%
Ostatak Europe	18,000	0.3%
UKUPNO	6,070,000	100.0%

Izvor: „Contribution of Cruise Tourism to the Economies of Europe“

http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report_-_16th_june_2014.pdf
(26.7.2014)

U 2013. godini 6,07 milijuna putnika krenulo je na krstarenje ukrcavajući se u nekoj od europskih luka. Talijanske luke, od kojih prednjače Venecija, Civitavecchia, Savona i Genova, bili su tržišni lideri sa čak 2,14 milijuna putničkih ukrcaja u 2013. godini. Španjolska je na drugom mjestu sa 1,3 milijuna putničkih ukrcaja na kruzere, na čelu sa lukom Barcelonom i Palmom. Velika Britanija je bila treća s nešto više od milijun ukrcaja, a njene glavne luke bile su Southampton i Dover. Slijedeće tri najvažnije zemlje za ukrcaje na krstarenja u 2013. godini bile su Njemačka, Francuska i Danska.

²² „Contribution of Cruise Tourism to the Economies of Europe“

http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report_-_16th_june_2014.pdf
(26.7.2014)

Tablica 11. Putnička kretanja na krstarenjima u vodećim europskim lukama (u mil. putnika)

Luka	Zemlja	2011.	2012.	2013.
Barcelona	Španjolska	2,64	2,41	2,6
Civitavecchia	Italija	2,58	2,39	2,4
Venecija	Italija	1,79	1,74	1,82
Southampton	Velika Britanija	1,46	1,58	1,65
Piraeus	Grčka	1,57	1,29	1,3
Palma Majorca	Španjolska	1,42	0,98	1,25
Marseille	Francuska	0,83	0,89	1,19
Genova	Italija	0,8	0,8	1,05
Savona	Italija	0,95	0,81	0,94
Copenhagen	Danska	0,82	0,84	0,8
Hamburg	Njemačka	0,31	0,43	0,55
Kiel	Njemačka	0,38	0,35	0,36
Amsterdam	Nizozemska	0,26	0,29	0,28
Dover	Velika Britanija	0,22	0,21	0,26

Izvor: <http://www.statista.com/statistics/306173/number-of-cruise-revenue-passengers-at-major-european-ports/> (28.7.2014.)

Najprometnije luke za kružna putovanja u Europi nalaze se u Španjolskoj i Italiji, a na prvom mjestu dominira luka Barcelona koja je 2013. godine bilježila 2,6 milijuna putničkih kretanja što je za 8,3% više nego prethodne godine. Ona je ujedno i primjer uspješnog razvoja luka koja sa svojih pet terminala prima najviše putnika na Sredozemlju i danas je četvrta polazno odredišna luka u svijetu. Na drugom i trećem mjestu su talijanske luke Civitavecchia sa 2,4 milijuna i Venecija sa 1,8 milijuna putničkih kretanja.

3.2.2. Tokovi putnika na tržištu kružnih putovanja na Mediteranu

Mediteran je vodeća europska regija za kružna putovanja, te sa postignutih 27 milijuna putničkih kretanja u 2013. godini zauzima 2. mjesto među najposjećenijim destinacijama na svijetu. U 2013. godini na Mediteranu se realiziralo 86% ukupnog europskog krusing prometa te ima veliki potencijal za daljnji razvoj pomorskih krstarenja zbog velikog broja zanimljivih i pristupačnih luka te turistički privlačnih atrakcija u obalnim područjima, ali i ugodne klime.

Tablica 12. Trend putničkih kretanja na kruzerima na Mediteranu

Godina	Putnička kretanja	% promjena u odnosu na prethodnu godinu
2013.	27.020.784	4,22%
2012.	25.925.636	-3,57%
2011.	26.884.436	11,77%
2010.	24.053.679	10,13%
2009.	21.842.132	2,27%
2008.	21.357.375	-
%promjena 2008. – 2013.	26,1%	

Izvor:http://www.medcruise.com/images/VariousDocs/Cruise_Activities_in_MedCruise_Ports_2014.pdf (28.7.2014.)

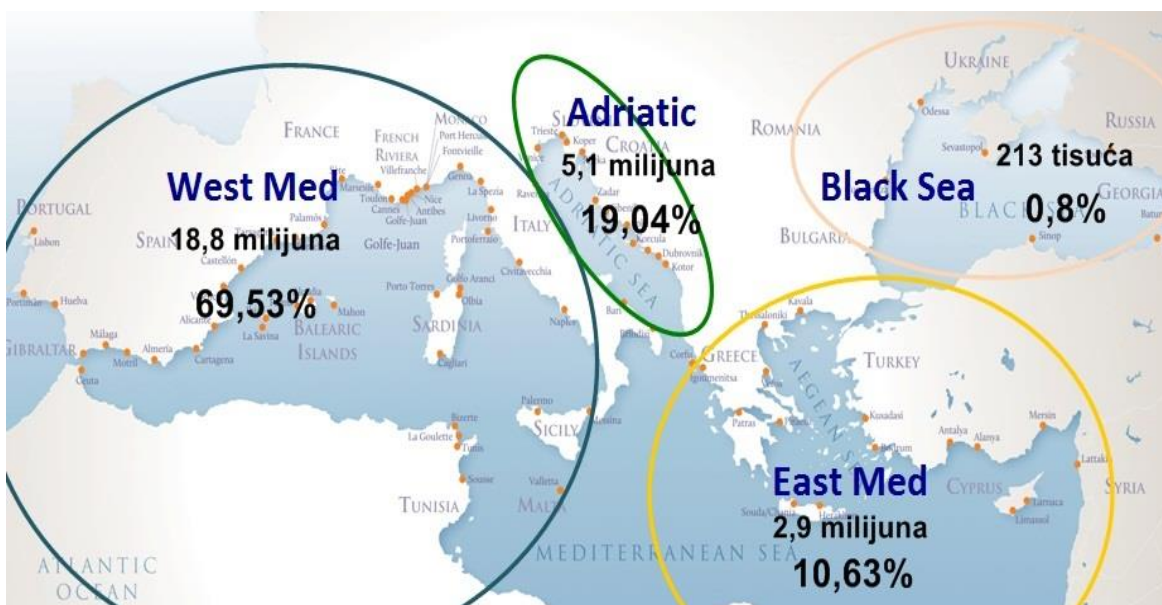
U razdoblju od 2008. do 2013. godine broj putničkih kretanja na Mediteranu povećao se za 26,1% te je 2013. godine iznosi nešto više od 27 milijuna putničkih kretanja. Rast potražnje za krstarenjima ovom regijom bilježi se sa svih emitivnih tržišta.

Međutim, na razvoj Mediterana kao regije krstarenja najveći utjecaj imao je razvoj europskih emitivnih tržišta jer Europljani najčešće krstare Mediteranom. Isto tako, prema statistikama, na sjevernoameričkom tržištu Mediteran je druga, nakon Kariba, najpopularnija destinacija za kružna putovanja.²³

²³ Perušić, D., op.cit., str.202.

Strukturu tokova putnika na kružnim putovanjima na području Mediterana moguće je segmentirati i analizirati kroz sljedeće regije: ²⁴

- zapadni Mediteran (Italija, Francuska, Španjolska, Malta, Portugal, Tunis, Maroko),
- Jadran (jadranski dio Italije, Hrvatska, Slovenija, Crna Gora, Albanija),
- istočni Mediteran (Grčka, Cipar, Egipat, Izrael, jug Turske),
- Crno more (Bugarska, Rumunjska, Ukrajina, Rusija, sjeverna Turska).

Zemljovid 2. Putnička kretanja na Mediteranu u 2013. godini

Izvor:http://www.medcruise.com/images/VariousDocs/Cruise_Activities_in_MedCruise_Ports_2014.pdf (28.7.2014.)

Struktura kružnih putovanja na Mediteranu u 2013. godini prema spomenutim regijama koja je prikazana na zemljovidu 1 upućuje na činjenicu da regija koja dominira je zapadni Mediteran sa 18,8 milijuna putničkih kretanja zabilježenih u 2013. godini i tako zauzima 69,53% ukupnih putničkih kretanja na Mediteranu. Na drugom mjestu je Jadran sa ostvarenih 5,1 milijuna, a prati ga Istočni Mediteran sa 2,9 milijuna te područje Crnog mora sa 213 tisuća putničkih kretanja.

²⁴ Ibidem

Značenje Mediterana na svjetskom tržištu pomorskih krstarenja potvrđuje se i razvojem mediteranskih obalnih područja, baznih luka i luka ticanja brodova koje se danas, prema prometu putnika, nalaze među vodećima u svijetu.

Mediteranske luke su najposjećenije europske luke u kojima se odvija veći dio krstarenja u Europi. Među deset vodećih europskih luka samo je jedna iz sjeverne Europe, i to Southampton koja unazad nekoliko godina zauzima gotovo 50% tržišnog udjela kružnih putovanja u tom dijelu Europe.

Tablica 13. Putnička kretanja na krstarenjima prema vodećim polazno-odredišnim lukama na Mediteranu i u Sjevernoj Europi

Luka	Zemlja	2011.	2012.	2013.
MEDITERAN				
Barcelona	Španjolska	2,657,244	2,408,960	2,599,232
Civitavecchia	Italija	2,400,000	2,190,000	2,538,259
Venecija	Italija	1,786,416	1,775,944	1,815,823
Piraeus	Grčka	1,560,000	1,199,000	1,302,581
Palma Majorca	Španjolska	1,419,502	984,785	1,245,856
Marseille	Francuska	826,000	890,124	1,188,031
Genova	Italija	798,521	797,239	1,051,015
Savona	Italija	948,459	810,097	939,038
SJEVERNA EUROPA				
Southampton	Velika Britanija	1,445,000	1,577,790	1,646,000
Copenhagen	Danska	819,000	840,000	800,500
Kiel	Njemačka	377,205	348,180	363,476
Dover	Velika Britanija	223,825	246,000	255,137
Hamburg	Njemačka	314,494	430,329	552,359
Amsterdam	Nizozemska	258,576	289,757	276,912

Izvor: „Contribution of Cruise Tourism to the Economies of Europe“

http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report_-_16th_june_2014.pdf
(26.7.2014)

Usporedimo li promet luke Southampton s najprometnijom mediteranskom lukom, govorimo o gotovo milijun putničkih kretanja manje prema toj luci samo u 2013. godini. Na to utječe i činjenica da je Sjeverna Europa vrlo snažno sezonski limitirana što svakako uzrokuje manji intenzitet putničkih tokova prema tim destinacijama u zimskim mjesecima. Međutim, to ne umanjuje konkurentnost Sjeverne Europe kao važne regije za krstarenje u Europi i svijetu.

Tablica 14. Putnička kretanja na krstarenjima u najvažnijim lukama ticanja na Mediteranu i u Sjevernoj Europi

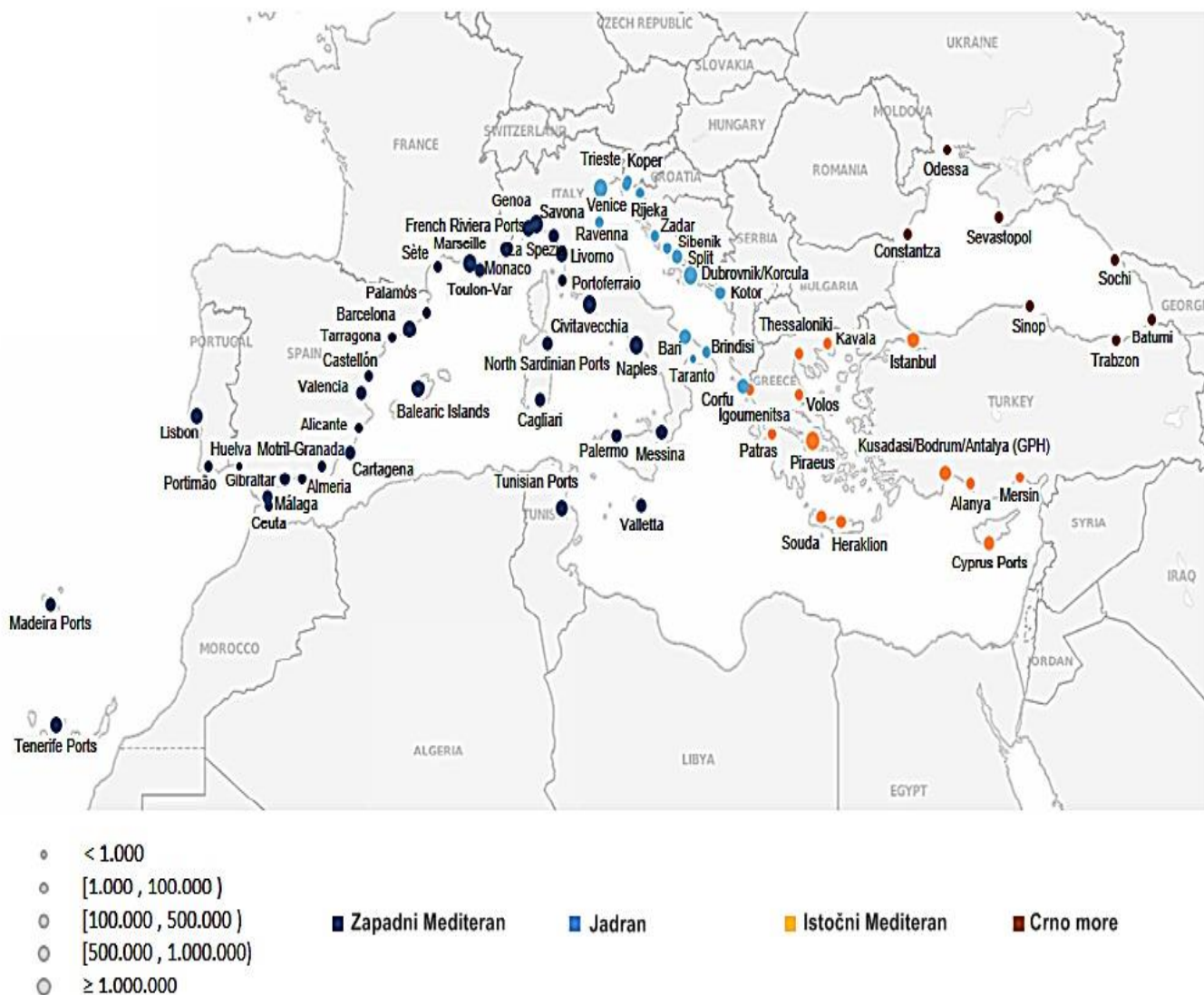
Luka ticanja	Zemlja	2011.	2012.	2013.
MEDITERAN				
Naples	Italija	1,297,236	1,228,651	1,175,018
Dubrovnik	Hrvatska	985,398	950,791	1,136,663
Santorini	Grčka	962,000	838,899	750,000
Corfu	Grčka	453,000	655,764	744,651
Livorno	Italija	982,928	1,037,849	736,516
Francuska rivijera	Francuska	666,082	702,080	613,218
Bari	Italija	586,848	618,882	604,781
Mykonos	Grčka	684,000	657,511	520,000
SJEVERNA EUROPA				
Lisabon	Portugal	502,644	522,604	558,040
St. Petersburg	Rusija	455,476	452,000	523,525
Tallinn	Estonija	437,517	440,504	519,319
Cadiz	Španjolska	376,000	334,266	491,112
Stockholm	Švedska	452,000	467,000	485,858
Rostock / Warnemunde	Njemačka	257,300	382,000	483,000
Bergen	Norveška	350,248	446,906	453,015

Izvor: „Contribution of Cruise Tourism to the Economies of Europe“

http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report_-_16th_june_2014.pdf
(26.7.2014)

Kada govorimo o lukama ticanja u Europi i dalje je očita veća razlika u broju putnika koji posjete određenu luku na Mediteranu u odnosu na one koji posjete luke Sjeverne Europe.

Talijanske luke su i dalje na vodećim mjestima, a luka Dubrovnik pozicionirana je kao luka ticanja na visokom trećem mjestu, sa zabilježenih 1,136,663 putničkih kretanja 2013. godine.

Zemljovid 3. Prikaz mediteranskih luka

Izvor: http://www.medcruise.com/images/VariousDocs/Cruise_Activities_in_MedCruise_Ports_2014.pdf (28.7.2014.)

Prednost Mediterana kao regije za pomorska krstarenja u usporedbi s drugim područjima su brojne. Tu regiju karakterizira velik broj zemalja koje se u vrlo kratkom vremenu mogu posjetiti te se na taj način putnicima omogućuje upoznavanje sa različitim kulturama, ljudima i običajima. Velik broj luka smješteno je uz pravac kretanja brodova što plove od sjeverne Europe do istočnog Mediterana.

Zbog velikog broja luka ticanja, europski itinerari nude za svakog putnika ponešto i na taj način im omogućuje multikulturno iskustvo. Sezonalnost krstarenja jedan je od glavnih nedostataka ove regije za krstarenje. Sezona traje od ožujka/travnja do listopada/studenoga. Neke europske kruzinge kompanije ostavljaju svoje brodove na Mediteranu tijekom cijele godine te na taj način promiču koncepciju cjelogodišnjih krstarenja ovom regijom, a toj koncepciji svakako pogoduje i blaga mediteranska klima, što nije slučaj sa ostatkom Europe.²⁵

Mediteran kao veliko svjetsko tržište kruzinga, iz razloga nejednako razvedene obale, još je uvijek ostao nedostavno zastupljen. Njegovih 40 tisuća kilometara obale pripada različito razvijenim zemljama - od visoko razvijenih Francuske, Španjolske i Italije, do srednje razvijenih Grčke i Hrvatske, uz više malih srednje razvijenih država koje zauzimaju manji dio obale. Nejednolika razvedenost obale Mediterana odražava se na mogućnost razvoja kruzinga. Obale Grčke i Hrvatske visoko su razvedene i neprikladne za velike cruisere, a čine polovinu obale Mediterana. Upravo ta karakteristika potiče razvoj gradnje manjih dobro opremljenih kruzera. Nautički turizam i u njemu kruzinge, postupno postaju priznata okosnica razvoja srednje razvijenih zemalja na Mediteranu, što će se odraziti i na sam razvoj kruzinga.²⁶ Dodatne probleme na Mediteranu stvaraju nedostavno razvijene lučke infrastrukture za prihvat megabrodova i zagušenja prometa u nekim mediteranskim lukama, a zbog velikog broja posjetitelja u sezoni. Nedostaci u organizaciji prihvata putnika i brodova negativno utječu na kvalitetu boravka stacioniranih turista i lokalnog stanovništva. Loša organiziranost svih sudionika koji su uključeni u ovu pomorsku i turističko-prijevoznu uslugu čini osnovnu slabost budućeg razvoja krstarenja na Mediteranu.²⁷

Sa druge strane, mnogobrojni čimbenici pozitivno utječu na razvoj Mediterana kao destinacije za pomorska krstarenja. Mnoge sjevernoameričke kruzinge kompanije premještaju svoje brodove na Mediteran, a europske kompanije ulažu u izgradnju novih i većih brodova prilagođenih za krstarenja po cijelom svijetu. Iz godine u godinu povećava se nazočnost američkih kompanija u ovoj regiji, a razlog tomu je povećanje ukupne flote i kapaciteta brodova, boljeg korištenja brodskih kapaciteta, rasta potražnje za krstarenjima u

---

²⁵ Ibidem, str.205.

²⁶ Luković, T., op.cit, str. 244.

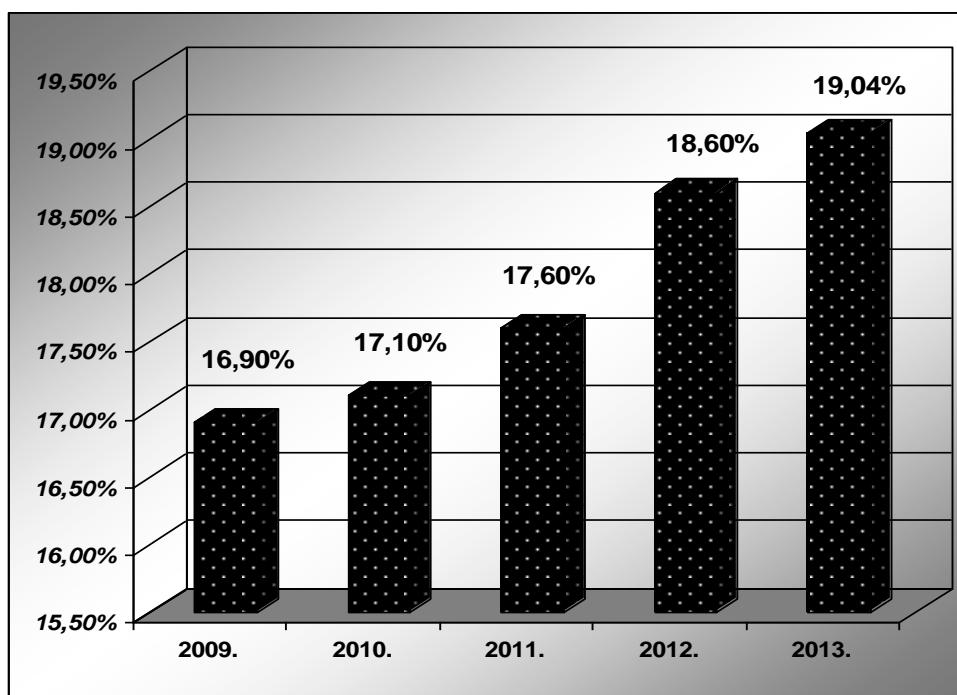
²⁷ Perušić, D., op.cit., str.208.

Europi te razvoj novih emitivnih tržišta. Atraktivne destinacije, dobra prometna povezanost, lijepa priroda, bogata kulturna baština te blizina glavnih emitivnih tržišta osnova su za daljnji razvoj kruzinga na Mediteranu.

3.2.3. Tokovi putnika na tržištu kružnih putovanja na Jadranu

Jadran, kao more duboko usječeno u europski kontinent, ima dva visoko rangirana grada zanimljiva za veliki svjetski cruising - Dubrovnik na jugu i Veneciju na sjeveru. Između tih gradova, na obje strane Jadrana više je zanimljivih i kulturom bogatih gradova i luka. Za razliku od Italije, svjetske velesile u kruzingu, Hrvatska se može svrstati u skupinu nerazvijenih, ali uz Grčku najatraktivnijih i razvojno potencijalnih zemalja na Mediteranu. Statistički podaci pokazuju da razvoj kruzinga nije upitan, kako u svijetu i Mediteranu, tako i na obali hrvatskog Jadrana.²⁸

Grafikon 4. Udio Jadrana u ukupnim putničkim kretanjima na kruzerima na Mediteranu

Izvor:http://www.medcruise.com/images/VariousDocs/Cruise_Activities_in_MedCruise_Ports_2014.pdf (28.7.2014.)

²⁸ Luković, T., op.cit, str. 247.

Jadran je u 2013. godini zabilježio ukupno 5.118.126 putničkih kretanja. U odnosu na 2012. godinu to predstavlja povećanje od 6,2%. Gledano sa aspekta udjela u ukupnim putničkim kretanjima na Mediteranu, Jadran zauzima 19,04% udjela te time zauzima mjesto druge najprometnije regije na Mediteranu u 2013. godini. Taj udio je u 2009. godini iznosio je 16,9% i od tada kontinuirano raste što definitivno ukazuje na sve veći razvoj Jadrana kao regije za krstarenje u ovom dijelu Europe.

Tablica 15. Glavne luke za kružna putovanja na Jadranu prema putničkim kretanjima u 2013. godini *²⁹

LUKA	PUTNICI
Venecija	1,815,823
Dubrovnik	1,136,503
Corfu	744,651
Bari	604,781
Kotor	317,746
Split	189,107
Ravenna	97,041
Trieste	70,244
Koper	65,434
Zadar	34,575
Šibenik	29,784
Rijeka	7809
Brindisi	4628
UKUPNO	5,118,126

Izvor:http://www.medcruise.com/images/VariousDocs/Cruise_Activities_in_MedCruise_Ports_2014.pdf (10.8.2014.)

Na Jadranu je u 2013. godini ostvareno 5,118,126 putničkih kretanja. Na prvom mjestu je Venecija kao glavna polazno odredišna luka na Jadranu koja bilježi 1,815,9823 putnička kretanja. Luka Dubrovnik, kao najveća usputna luka za kružna putovanja u Hrvatskoj, zauzima 2. mjesto na Jadranu sa čak 1,136,503 putnička kretanja što predstavlja povećanje od 16,5% u odnosu na 2012. godinu.

* podaci u tablici se odnose na luke članice udruženja mediteranskih kruzing luka – *The Association of Mediterranean Cruise Ports*

Podaci u tablici 8 naglašavaju činjenicu da se u ulozi dvaju najvećih konkurenata na tržištu krstarenja Jadranskim morem pojavljuju luke Republike Hrvatske i Italije, pri čemu talijanska Venecija drži vodeću poziciju među lukama za kružna putovanja na Jadranu. Dubrovnik kao najznačajnija destinacija na hrvatskom dijelu Jadrana, prema posjećenosti u samom vrhu među mediteranskim središtima, prolazi trenutno kroz fazu progresivnog rasta i razvoja. Statistički pregled Med Cruise-a (udruženja mediteranskih cruising luka) pokazuje da Dubrovnik već sad zauzima visoko drugo mjesto među najvažnijim lukama ticanja na Mediteranu.

Prednosti Jadrana kao kruzining destinacije su brojne, a najviše se ističe povoljan geografski položaj, atrakcija resursa, kulturna baština jadranskih lučkih gradova te ugodna klima. Položaj Jadrana u blizini najvećih luka za kružna putovanja u Europi definitivno spada u kategoriju njegovih snaga i privlači velik broj brodova na to područje. Međutim, nedostaci poput nedovoljno razvijene lučke infrastrukture za primanje velikih brodova u pojedinim djelovima Jadrana, nedovoljna ponuda izleta, niske razine kvalitete usluga u lučkim gradovima, neodgovarajuća ponuda u trgovinama te utjecaj kruzera i putnika s kruzera na okoliš lučkih gradova definitivno predstavljaju nedostatke Jadrana kao regije za kružna putovanja i prijetnju budućem razvoju. Svakako ne treba zanemariti ni već spomenuti trend potražnje za novim lukama ticanja, prvenstveno od strane američkih kruzinh kompanija koje se sve više okreću Jadranu kao destinaciji za svoja putovanja te na taj način pridonose razvoju ove regije na sve konkurentnijem svjetkom kruzining tržištu.

Kruzining na hrvatskoj obali Jadrana, koja je po veličini druga na Mediteranu, temelji se dijelom na razvoju luka za prihvata brodova za kružna putovanja i na razvoju hrvatske kruzining flote. Luke za prihvata velikih brodova nesporno veoma dobro posluju ostvarujući visoke financijske rezultate, a idealan primjer tome je luka Dubrovnik. Ipak, potrebe brodova za kružna putovanja i turista na njima usmjerene su na staru gradsku jezgru hrvatskih obalnih gradova čiji su prihvatni kapaciteti ograničeni, što pred lokalnu upravu postavlja zahtjev intenzivnog istraživanja poradi upravljanja održivim razvojem grada i regije.³⁰

---

³⁰ Ibidem, str.18.

Republika Hrvatska se nalazi se na izuzetno prikladnom geografskom položaju za obavljanje usluge kružnih putovanja, međutim tu svoju prednost ne koristi u dovoljnoj mjeri. Naime, luka Dubrovnik kao najznačajnija putnička luka za kružna putovanja u Republici Hrvatskoj, nije u ulozi polazno odredišne luke već samo usputne luke i sav njezin promet se odnosi na tranzit putnika, iako i u toj ulozi zauzima drugo mjesto na Mediteranu te drugo mjesto na Jadranu. Te statistike ukazuju na činjenicu da je potencijal luke Dubrovnik trenutno nedovoljno iskorišten te da bi obavljanje usluge početne luke u kružnim putovanjima imalo signifikantni utjecaj na broj putnika koji dotaknu hrvatske luke na kružnim putovanjima, a samim time i velik utjecaj na cjelokupno hrvatsko gospodarstvo. Ulazak Republike Hrvatske u Europsku uniju predstavlja veliku priliku za razvoj kružnih putovanja na području Jadrana. Hrvatska otvaranjem granica, odnosno slobodnim protokom ljudi, dobara i kapitala, ima mogućnost da u sklopu država članica Europske unije afirmira vlastito tržište kružnih putovanja.

Razvoj kruzina na hrvatskoj obali tek treba očekivati s obzirom na jasno izražene interese potencijalnih investitora i stupanj razvijenosti, koji na hrvatskoj obali, s iznimkom Dubrovnika, nije dotaknuo točku prvog nivoa saturacije.³¹

---

³¹ Stojanović, M., Poletan Jugović, T., Jugović, A., „Indikatori kretanja tokova putnika na svjetskom i mediteranskom tržištu kružnih putovanja“, **Pomorstvo: Scientific Journal of Maritime Research**, God.28 br.1.str. 46.

3.3. OBILJEŽJA PUTNIKA NA KRUŽNIM PUTOVANJIMA

Kako bi kruzing kompanije ponudile najbolju moguću uslugu svojim klijentima, potrebno je konstantno pratiti promjene u obilježjima svojih klijenata i njihovim potrebama. Životni stil potencijalnog putnika, prijašnja iskustva na kružnim putovanjima, osobe s kojima planira provesti odmor, demografska obilježja i vrijeme kada se obavlja rezervacija utječu na motive putovanja. Kruzing kompanije kontinuirano prikupljaju informacije o putnicima, njihovim potrebama, željama, percepciji, sklonostima i ponašanju te njihovim motivima koji utječu na odabir određene destinacije za svoje putovanje.

Motivi zbog kojih se putnici odlučuju za pomorska kružna putovanja su brojni, a najvažniji su sljedeći:³²

- Krstarenje podrazumijeva odmor bez gnjavaže, traženja hotela, restorana, prijevoza od mjesta do mjesta.
- Mogućnost posjete velikog broja destinacija u jednom putovanju i u relativno kratkom vremenu, ovisno o destinaciji.
- Putnici se mogu baviti raznovrsnim aktivnostima ili pak ne raditi ništa.
- Krstarenje nudi velik izbor događaja, aktivnosti i gastronomskih užitaka.
- Siguran način putovanja.
- Mogućnost upoznavanja različitih kultura i ljudi, kako na brodu tako i na kopnu.
- Krstarenja pružaju izvanrednu vrijednost za novac.

Iako je svakako više razloga koji pozitivno utječu na odluku putnika na odabir kružnog putovanja, postoje i razlozi protiv krstarenja koji predstavljaju zapreku na odluku o kupnji, a odnose se na cijenu krstarenja, percepciju da su krstarenja namijenjena isključivo starijim osobama, nedostatak aktivnosti na brodu, prevelik stupanj formalnosti, nedovoljno vrijeme zadržavanja u lukama, ograničavajući brodski prostor te strah od vremenskih nepogoda.

---

³² Perušić, D., op.cit., str.194.

Profil putnika koji idu na kružna putovanja varira od kruzing kompanije, segmentu krstarenja te destinaciji, međutim moguće je izdvojiti osnovna obilježja putnika na krstarenjima u posljednjih nekoliko godina.³³

- Najbrojniji su putnici u dobi od 40-59 godina sa udjelom od 45%.
- Pri odabiru odmora informacije o putovanju putnici prikupljaju na internetskim stranicama od destinacija i kruzing kompanija.
- Krstarenje planiraju 4-6 mjeseci unaprijed.
- Najčešće koriste putničku agenciju kao prodajni kanal za rezervaciju i kupnju krstarenja
- Na krstarenje odlaze u pratnji supružnika, a zatim ostalih članova obitelji ili prijatelja. Udio samaca koji idu na krstarenje se smanjio na svega 20%.
- U prosjeku se biraju krstarenja u trajanju od 6-8 dana.

Bitno je istaknuti i da je destinacija postala odlučujući čimbenik u odabiru kružnog putovanja kao vrste odmora u posljednjih nekoliko godina i to u prosjeku u više od 35% slučajeva. Na drugom mjestu je cijena, slijedi sveukupno iskustvo i tek na kraju karakteristike broda.

U potražnji za pomorskim krstarenjima, pod utjecajem globalizacije događaju se stalne promjene. Mijenjaju se obilježja putnika, motivi za odabir putovanja, sve je manja potražnja za dugim i skupim krstarenjima, a sve veća za kraća putovanja koja u ponudi imaju bogat sadržaj aktivnosti i izleta te pružaju mnoštvo zanimljivosti.

Promjene u trendovima na strani potražnje mogu se opisati kroz nekoliko čimbenika.³⁴

- Promjene u dotoku putnika iz raznih emitivnih tržišta, porast broja putnika iz novih tržišta predstavlja izazov za turističke destinacije.
- Prosječna dob putnika na krstarenjima se smanjila. Mlađi putnici putuju radi odmora i opuštanja, bijega iz svakodnevnice, upoznavanja novih područja i druženja.

---

³³ 2011 CLIA Cruise Market Profile Study, http://www.cruising.org/sites/default/files/pressroom/Market_Profile_2011.pdf (10.8.2014.)

³⁴ Perušić, D., op.cit., str.197.

- Kupci su sve zahtjevniji posebno u pogledu povećane potražnje za aktivnijim putovanjima koje u ponudi imaju atraktivna događanja.
- Krstarenja su postala masovna pojava, namijenjena svim segmentima potrošača bez obzira na životnu dob i socio-ekonomski status.
- Klasična krstarenja motivirana dugom i mirnom plovidbom u luksuznom ambijentu po visokim cijenama sve više potiskuju novi programi gdje se putnici žele zabaviti u kratkom vremenu i za relativno malo novca.

Potrošači ovakve vrste turističkog proizvoda postaju sve različiti po svojim potrebama, željama, motivima i obilježjima stoga ponuda kružnih putovanja postaje sve diferenciranija i nastoji se što više prilagoditi putnicima. Tako putnici iz bogate ponude mogu odabrati putovanje baš po svojoj mjeri. Nude se kratka, duga, otočna, obalna, tematska, pustolovna i druge vrste zanimljivih i poučnih putovanja. Brodovi se više ne smatraju samo prijevoznim sredstvima, već se zbog svojih brojnih sadržaja i mogućnosti mogu smatrati plovećim destinacijama ili malim gradovima, a percepciju da je kružno putovanja dosadno i podrazumijeva "ukočenost" i formalnost putnika sve više potiskuju ponude kruzing kompanija koje svojim putnicima nude krstarenja u ugodnoj i prirodnoj atmosferi sa bogatim i atraktivnim programima.

4. UTJECAJ KRUŽNIH PUTOVANJA NA DESTINACIJU

Tržište kružnih putovanja već je transformirano u ozbiljnu društveno-ekonomsku djelatnost u cijelom svijetu, a kao takvo djeluje na destinaciju na više načina i to s gledišta društva, ekonomije te okoliša. Kruzing posredno i neposredno potiče razvitak brojnih gospodarskih grana i djelatnosti, uz ostvarivanje dodatnih prihoda za lokalno stanovništvo, većom mogućnošću zapošljavanja. U ovom poglavlju pobliže će se analizirati utjecaj kruzinga na europsko gospodarstvo, lokalno stanovništvo destinacije te perspektivu održivog razvoja europskog kruzinga.

4.1. UTJECAJ KRUZINGA NA DESTINACIJU S GLEDIŠTA DRUŠTVA

Pomorska krstarenja imaju specifičan utjecaj na društvo prvenstveno zato jer se radi o različitom ponašanju putnika / turista za razliku od klasičnog turizma. Utjecaj kruzinga na destinaciju s gledišta društva prvenstveno se odnosi na utjecaj kruzinga na lokalno stanovništvo i na stacionarne goste destinacija, a proizlazi iz prisutnosti kruzera u vizurama destinacije te istovremene prisutnosti velikog broja posjetitelja s kruzera u destinaciji.

Povećan broj putnika prvenstveno u manjim gradovima destinacijama, uvelike utječe na kulturni i društveni život grada, ali i na funkcioniranje grada općenito. Potreban je veći broj vodiča, vozača autobusa, i sličnih uslužnih zanimanja. Tu se također može govoriti i o migraciji iz ruralnih u urbane sredine grada, a zbog potrebe za radnom snagom i boljom zaradom. Dolazi do promjena društvenih vrijednosti sa većom razinom društvenih promjena. Povećanje broja ljudi u jednom danu zahtjeva veći angažman policije, kako u prometu tako i u osiguranju putnika s obzirom da velike mase putnika privlače i kriminal.³⁵ Ukoliko svi sudionici u organizaciji kruzinga na nekom području nisu međusobno usuglašeni i dobro organizirani, utjecaj kruzinga na destinaciju može imati vrlo negativan efekt na društvo i kvalitetu življenja lokalnog stanovništva.

---

³⁵ Benić, I.,: „Utjecaj pomorskih krstarenja na turističku destinaciju“, **Poslovna izvrsnost**, Zagreb, god.5, br. 2, 2011., str. 45.

Primjer takve situacije je grad Dubrovnik u kojem je čak ustanovljen i dnevni limit od 8000 posjetitelja koje grad može primiti, a da se ne naruši kvaliteta života u samom gradu. Taj broj je posljednjih godina bio vikendima prekoračen i do 30 puta, uzimajući u obzir da je Dubrovnik ostvario više od milijun putničkih kretanja s kruzera 2013. godine. Obzirom da se, kako za većinu vodećih kruzina destinacija, tako i za grad Dubrovnik, kruzina turizam smatra razvojnom granom turizma u toj destinaciji, a cijelom kruzina industrijom upravlja svega nekoliko najvećih kruzina kompanija, Lučka uprava nije u mogućnosti odbijati kruzere vikendom bez posljedica i upravo je to razlog takvih prekoračenja. Omogućavanje boljih financijskih uvjeta kruzera koji dolaze na manje tražene dane u tjednu je jedan od načina kako Lučka uprava utječe na rješavanje tog problema.

Domaći ljudi su barometar ponašanja prema putnicima s kruzera. Kakav će biti odnos između putnika i domaćeg stanovništva ovisi o njihovom brojčanom omjeru i različitim sociološkim osobinama. Pri tome se misli na broj ljudi koji zarađuju od kruzera, trenutnu ekonomsku situaciju, kulturološke osobine ljudi, razvoj kruzina turizma i pozitivne rezultate od njega.

Posljedice djelovanja kruzina na društvo mogu biti vrlo negativne sa sigurnosnog gledišta jer dolazi do zakrčenja u prometu, a ako se još uzme da boravak brodova u luci nekad traje samo pet do šest sati i da putnici dobar dio provedu u prometnoj gužvi kao i pri ulazno izlaznim formalnostima na brodu, slika boravka putnika s kruzera izgleda kaotična. To naravno negativno utječe na stacionarne goste koji su došli uživati u miru i razgledati povijesne znamenitosti grada. Neriješena prometna pitanja mogu uvelike utjecati na povećanje prometnih gužvi zbog velikog broja putnika s kruzera. Posljedice se reflektiraju na funkcioniranje grada i različite djelatnosti gospodarstva. Ključan detalj čini i ponašanje putnika s kruzera koji u kombinaciji sa njihovim velikim brojem dodatno djeluju na gužvu. Dobar primjer je Venecija, koja se relativno uspješno bori sa sličnim problemima kao i hrvatske destinacije kruzina među kojima su Dubrovnik, Korčula, Split i Šibenik.³⁶

---

³⁶ Ibidem

4.2. EKONOMSKI UTJECAJ KRUZINGA NA DESTINACIJU

Kružna putovanja imaju višestruk utjecaj na lučke gradove i regije, a prvenstveno se to odnosi na socijalni, ekonomski, tehnološki, politički i ekološki utjecaj. Kruzing ima i pozitivno i negativno djelovanje na obalne i otočne turističke destinacije. Gospodarski učinci nedvojbeno su veliki i pridonose ekonomskom razvoju regije i države. Prihodi koje generira ovaj sektor razlikuju se od države do države, ovisno o tome koliko su sudionici operativnog i javnog sektora uključeni u različite aktivnosti ove industrije. Također se ne smiju zaboraviti ni negativni učinci na imidž turističke destinacije, na boravak stacioniranih turista, na život lokalnost stanovništva i na okoliš.³⁷

Lučki gradovi, kao odredišta za vrijeme krstarenja brodom, ali i kao baze za pružanje učinkovitih usluga tim brodovima, postaju sve važniji na tržištu krstarenja brodom, a ekonomska veza između krstarenja i lokalne zajednice je nešto s čime se, barem djelomično, može upravljati i što bi sa strane gradova trebalo postati cilj aktivne strategije razvoja kruzinga te promocije samih luka i gradova kao regije za krstarenje.

Pomorska krstarenja donose više koristi baznim lukama, lukama ticanja i priobalnim regijama te potiču razvoj gospodarstva i veću zaposlenost u velikom broju sektora koji su u vezi sa tom pomorsko-prijevoznom i turističkom uslugom.

Pozitivni ekonomski učinci kružnih putovanja na destinaciju odnose se na:³⁸

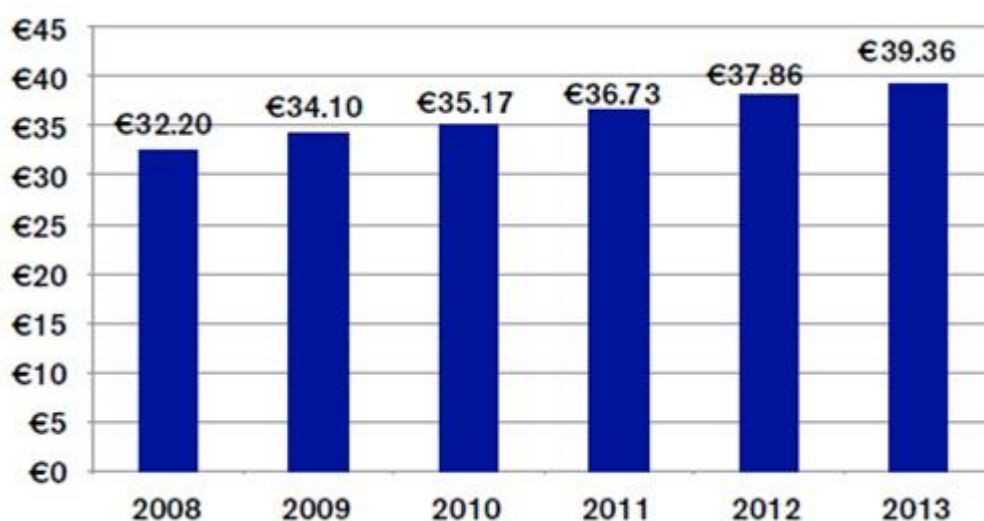
- promociju luka i gradova,
- povećanje zaposlenosti u sektorima uključenih u cruising-turizam,
- upoznavanje putnika sa destinacijom i povećanje mogućnosti povratka istih kao stacioniranih turista,
- prihodi od potrošnje posjetitelja s kruzera,
- prihodi od lučkih naknada i ostalih usluga namijenjenih kruzerima.

---

³⁷ Perušić, D., op.cit., str.219.

³⁸ Ibidem, str. 220.

Ukupni gospodarski učinci od kruzinga zbroj su izravne i neizravne potrošnje koji se generiraju kao izravan i neizravan prihod određene destinacije. Izravni prihodi od međunarodnog kruzinga u nekoj destinaciji pristajanja sastoje se od potrošnje putnika i posade u destinaciji te od troškova koje ima brod kao što su lučke pristojbe, naknade i ostalo. Neizravni prihodi su oni koji se ostvaruju u prethodnim transakcijama (da bi izravni bili mogući), a njima se mogu dodati i prihodi od povećane potrošnje stanovnika koja je rezultat ostvarenog prihoda od kruzinga.

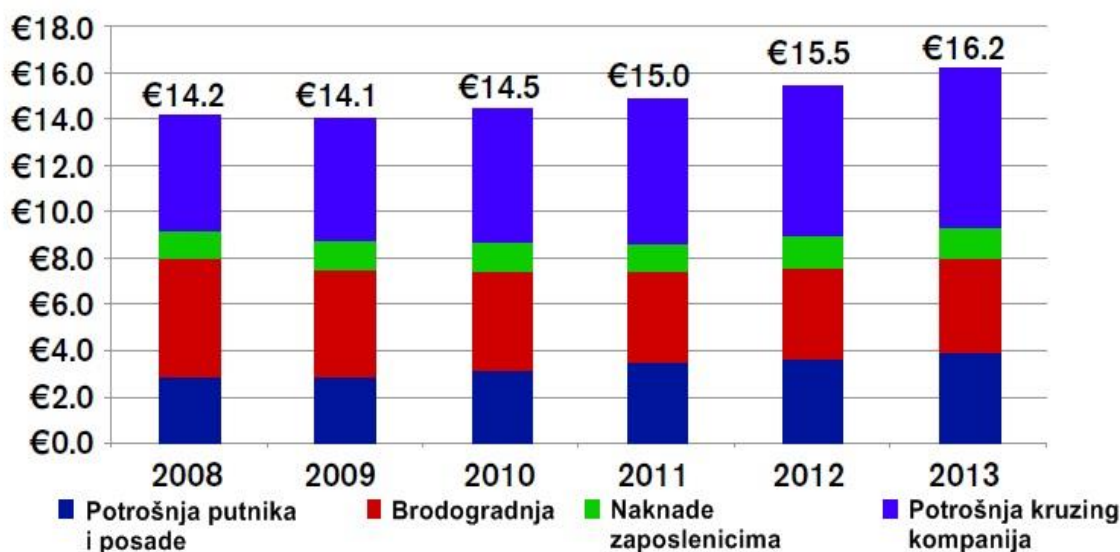

Grafikon 5. Ukupan ekonomski učinak kruzing industrije na europsku ekonomiju u razdoblju od 2008.-2013. godine

Izvor: „Contribution of Cruise Tourism to the Economies of Europe“
http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report_-_16th_june_2014.pdf
(12.8.2014.)

Ukupni učinak industrija koje su pod utjecajem izravnih, neizravnih i induciranih učinaka europske kruzing industrije porasao je za 22% od 32,2 milijarde eura postignutih u 2008. godini pa sve do do 39,4 milijarde eura u 2013. godini.

Kada govorimo o samo izravnim ekonomskim učincima kruzing industrije u Europi, zamijećen je nešto sporiji rast od rasta ukupnih ekonomskih učinaka, što se može objasniti povećanom učinkovitošću većine europskih industrija.

Grafikon 6. Izravna potrošnja industrije pomorskih krstarenja u Europi u razdoblju od 2008.-2013. godine

Izvor: „Contribution of Cruise Tourism to the Economies of Europe“
http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report_-_16th_june_2014.pdf
 (12.8.2014.)

Izravni troškovi su u odnosu na 2008. godinu porasli za 14% na čak 16,2 milijarde eura u 2013. godini. To predstavlja prosjek godišnje stope rasta od 2,6% u razdoblju od pet godina. Uz povećanje brodogradnje tijekom 2012. i 2013. godine, ukupni rast izravnih rashoda u prosjeku je iznosio gotovo 4% godišnje tijekom protekle dvije godine. S obzirom na povećanje broja putnika, a s time i ukupne potrošnje putnika, svaka od preostalih komponenata izravnih troškova kontinuirano je rasla u odnosu na prethodnu godinu.

Tablica 16. Izravni i neizravni učinci kruzing industrije na europsku ekonomiju

	2005.	2013.
Ukupni učinci (milijarda eura)	19,1	39,36
Izravna potrošnja kompanija, posade i putnika (milijarda eura)	8,3	16,2
Broj zaposlenika	187.252	339.417
Isplaćene naknade zaposlenicima (milijarda eura)	6,0	10,5

Izvor: „Contribution of Cruise Tourism to the Economies of Europe“
http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report_-_16th_june_2014.pdf
 (15.8.2014.)

U razdoblju od 2005. do 2013. godine prihodi od izravne i neizravne potrošnje u Europi gotovo su se udvostručili. Uz prihode od potrošnje kruzing kompanija, posade i putnika, te prihode što se ostvaruju u sektorima povezanim s kruzing industrijom, u Europi su i visoki prihodi od izgradnje kruzera u europskim brodogradilištima.

Prihodi od kružnih putovanja ostvaruju se iz sljedećih izvora:³⁹

- lučkih usluga i zapošljavanja u kruzing sektoru,
- prijevoza putnika do luke ukrcaja na brod,
- provizije putničkim agencijama,
- odlaska putnika na izlete i razgledavanja,
- kupnje u lokalnim trgovinama u lukama/gradovima,
- nabave od strane kruzing kompanija od europskih dobavljača.

Tablica 17. Izravni ekonomski učinci kruzing industrije prema državama u 2013. godini

Država	Izravni prihodi (milijuni eura)	Rast u odnosu na 2012. godinu	Ukupni poslovi	Naknade zaposlenicima (milijuni eura)
Italija	4,571	2,5%	102,867	3,107
Velika Britanija	3,125	6,5%	70,24	2,580
Njemačka	3,060	3,6%	46,863	1,706
Španjolska	1,226	-2,2%	25,620	763
Francuska	1,076	0,9%	14,461	632
Norveška	606	9,8%	14,864	481
Grčka	574	-2,4%	11,215	215
Finska	518	6,2%	7,742	292
Nizozemska	357	1,7%	5,826	166
Danska	223	4,2%	2,965	104
Ostali EU+3	854	3,9%	36,753	452
UKUPNO	16,190	4,7%	339,417	10,498

Izvor: „Contribution of Cruise Tourism to the Economies of Europe“

http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report_-_16th_june_2014.pdf
(15.8.2014.)

³⁹ Ibidem, str.226.

Od europskih zemalja najveće gospodarske učinke od kruzinga ima Italija kao zemlja sa najizraženijom brodogradnjom u Europi (zajedno sa Njemačkom), najvećim brojem ukrcaja na kruzere i najposjećenijim destinacijama u Europi, sa procijenjenih 4,571 milijuna eura izravnih prihoda od kompanija i potrošnje putnika ostvarenih u 2013. godini što je povećanje od 2,5% u odnosu na 2012. godinu. Broj radnih mjesta namijenjenih potrebama kruzinga u Italiji iznosio je 102,867 što je za zaposlenike generiralo naknade u iznosu od 3,107 milijuna eura. Velika Britanija kao zemlja iz koje najviše euroljana odlazi na kružna putovanja bilježi porast od 6,5% ukupnih ostvarenih prihoda od kruzing industrije, a koji su u 2013. godini iznosili 3,125 milijuna eura. Njemačka je 2013. godine ostvarila prihode od 3,060 milijuna eura, a uzimajući u obzir da je industrija gradnje i održavanja brodove zaslužna za veći dio tog prihoda, ali i činjenica da se nalazi na 2. mjestu prema broju njenih stanovnika koji odlazi na kružna putovanja u Europi.

Zbog dinamičnog razvoja industrije kružnih putovanja svakako dolaze do izražaja i njeni negativni učinci na destinaciju:⁴⁰

- negativan utjecaj na stacionirani turizam i kvalitetu života lokalnog stanovništva zbog velike koncentracije megabrodova u kratkom vremenskom razdoblju, pogotovo u manjim mediteranskim lukama i gradovima,
- ugrožavanja imidža destinacije i smanjenje potražnje stacioniranih turista za njom,
- preopterećenost kapaciteta luke, cijele regije i turističkih atrakcija u njoj,
- prisutnost megabrodova u kratkom vremenu može uzrokovati velika onečišćenja za luku i lokalnu zajednicu te ugroziti ekosustav.

Negativni učinci na destinaciju posebno dolaze do izražaja u regijama gdje su krstarenja brojna i očituju se u gužvama u lukama ticanja pri uplovljavanju više megabrodova.

---

⁴⁰ Ibidem, str.220.

Takvo stanje može ugroziti atraktivnost boravka u destinaciji i narušiti kvalitetu boravka stacioniranim turistima te kvalitetu svakodnevnog života lokalnog stanovništva. To predstavlja i velik problem kruzing kompanijama prvenstveno radi potrebe zadovoljenja zahtjevima svojih putnika koji u lukama i gradovima traže kvalitetnu uslugu na razini kvalitete cjelokupnog iskustva krstarenja. Upravo radi tog razloga sve je veći broj kompanija koje izbjegavaju pristajanje svojih brodova u lukama koje ne mogu pružiti kvalitetan doživljaj turističke destinacije, bez obzira na njihovu privlačnost. Upravo radi tog razloga potrebno je ulagati i u razvoj gradske infrastrukture da ne bi došlo do neravnoteže između broja brodova koje je moguće prihvatiti u luci i broja putnika koje je moguće prihvatiti u samoj destinaciji, a koji odlaze u razgledavanje grada i razne izlete u regiji.

Kao jedno od mogućih rješenja za problem zagušenja u manjim gradovima/destinacijama kružnih putovanja nameće se mogućnost ravnomjernijeg raspoređivanja uplovljavanja brodova u jednoj luci tijekom tjedna kako bi se izbjeglo pristajanje nekoliko megabrodova samo vikendom. Nadalje, uključivanjem novih luka ticanja u itinerare moguće je također rasteretiti određene luke, a ujedno zadržati ekonomske prihode unutar jednog nacionalnog gospodarstva. Korist od takvog poteza bila bi višestruka tako što bi se promet brodova i putnika ravnomjernije rasporedio na više luka unutar jedne države, kruzing kompanije bi obogatile proizvod i ponudile svojim lojalnim putnicima nešto novo, a broj ticanja brodova unutar jednog nacionalnog gospodarstva bi se povećao, samim time i povisio prihode od kružnih putovanja.

4.3. DJELOVANJE KRUZINGA NA OKOLIŠ

U svijetu postoje suprotstavljena mišljenja o koristima ove vrste turizma, pa se, s jedne strane, zagovara njegov razvoj zbog gospodarske koristi od raznih prihoda koje kružna putovanja donose, a s druge strane skreće se pažnja i na negativne učinke na okoliš te samu kulturnu baštinu. Takvi učinci mogu uvelike utjecati na imidž turističke destinacije, ali i na kvalitetu života lokalnog stanovništva. Kako bi se kontrolirala količina onečišćenja koju uzrokuju kruzeri mnoge zemlje učinkovito primjenjuju zakone o zaštiti okoliša i sprječavanju onečišćenja s brodova. U zemljama koje imaju masovno razvijen ovakav turizam iskristalizirali su se brojni problemi, poput onečišćenja mora sa otpadnim

vodama te zauljenim vodama iz stojarnice, onečišćenja zraka zbog povećanja smoga, emisije opasnih tvari iz spalionica za smeće na brodovima, stvaranja kiselih kiša. Nadalje, otpadne vode s brodova opasne su za ekosustave jer mogu uzrokovati globalne klimatske promjene.

Negativni učinci za okoliš što ih donosi industrija pomorskih krstarenja su:⁴¹

- balastne vode sadržavaju organizme iz drugih mora što može stvoriti velike probleme ako ti organizmi u novom području postanu invazivni ili za čovjeka otrovni poput toksičnog fitoplanktona,
- buka koju stvaraju kruzeri, a koja tjera morske organizme te ometa morske sisavce u njihovoj orijentaciji,
- stvaranje kiselih kiša koje uništavaju biljni svijet, mijenjaju pH voda stajaćica, ali i uništavaju fasade i skulpture vapnenačkog podrijetla,
- virusi i bakterije ljudskog podrijetla, ako uđu u ekosustav mogu uzrokovati zagađenje flore i faune,
- oštećenja morskog dna koja uzrokuju sidra kruzera koja ruju po dnu mora uništavajući organizme i cijela staništa,
- onečišćenja koja uzrokuju havarije i katastrofe ispuštanjem tisuće litara nafte i drugih tvari u more i ostavljaju gotovo trajne posljedice na ekosustav i lokalnu ekonomiju.

Onečišćenje je zraka različito pri plovidbi otvorenim morem, manevriranju ili na vezu u luci. Kruzer s 3.000 putnika koji se koristi pogonskim gorivima bogatima sumporom može onečistiti zrak više nego 12.240 automobila. U gradovima poput Vancouvera, studije pokazuju da onečišćenje zraka koje dolazi s broda pridonosi učinku staklenika u gradu s 58% i sudjeluje u emisiji sumpornih plinova s oko 95%. Dakle, veći brod dolazeći u luku može u jedan dan emitirati sumpornih oksida koliko i 2000 automobila i kamiona u jednu godinu.

Otpadne vode s brodova su također potencijalno opasne za ekosustave i za čovjeka koji ovisi o tim ekosustavima. Postoje tri glavne skupine otpadnih voda: crne, sive i

---

⁴¹ Ibidem, str.228.

brodska kaljuža. Svaki putnik na kruzeru dnevno proizvede 20 do 40 litara crne vode i otprilike 120 do 340 litara sive vode (tuševi, perilice za rublje, perilice za suđe, pranje i ispiranje brodskih površina, saune, kupke, bazeni itd.). Teški metali, bakterije i patogeni organizmi otpadnih (crnih i sivih) voda talože se na morskom dnu i opasnost su za ljude koji konzumiraju hranu od živih organizama s morskog dna. Brodska kaljuža sadržava kondenzate iz strojarne, naftu, ulja, masti i ostatke sredstava za čišćenje. Akumulira se u kruzerima u količini od 25.000 litara na dan. Ako je udio ulja ili nafte veći od dopuštenih granica, podrazumijeva se da je voda kontaminirana i može veoma štetno utjecati na okoliš i zdravlje ljudi koji dođu u dodir s takvom vodom.⁴²

Balastna voda može sadržavati tekuće i čvrste nečistoće, ali i žive ili uginule morske organizme. Nečistoće obično nisu veći onečišćivači jer se brod balastira relativno čistom vodom koja se usisava nekoliko metara ispod vodene linije. Putnički brodovi djelomično ispuštaju balast ovisno o manevarskim zahtjevima i režimu plovidbe pa time može doći do unošenja invazivnih vrsta, a u konačnici do uništavanja staništa. Morski organizmi mogu biti ekološki izrazito rizični kad se balastnom vodom prenesu u akvatorij u kojemu nisu domicilni. Oni obično u novom akvatoriju nemaju prirodnih neprijatelja i zato se, ako prežive, razmnožavaju iznimno velikom brzinom. Ekspanzija novopridošlih organizama u priobalju uzrokuje velike štete jer se obično mogu ukloniti samo fizički. Brojčana dominacija očituje se na štetu domaćih organizama, od kojih neki postupno i izumiru.⁴³

Mjere koje bi se u tom kontekstu trebale poduzeti:⁴⁴

- pojačati nadzor zbog održavanja usklađenosti u prostoru i turističkom ambijentu,
- poticati implemetaciju uređaja u lukama za prihvat kruzera (za prihvat smeća, otpadnih voda i sl.),
- uvrstiti trošak onečišćenja koji uzrokuju kruzeri u cijenu lučkih naknada.

---

⁴² Perić, T., „Cruising-turizam u Republici Hrvatskoj u funkciji održivog razvoja“, **Naše more**, god. 56, br. 5-6, 2011., str.224.

⁴³ Šantić, L., Vilke, S., Grubišić, N.,: „Čimbenici štetnog djelovanja cruising-turizma na brodski okoliš“, **Naše more**, god. 58, br. 5-6, 2011., str. 234.

⁴⁴ Ibidem, str.230.

Kruzing kompanije u posljednjem desetljeću su mnogo uložile u implementaciju moderne tehnologije kako bi poštivale stroge zakone i propise o zbrinjavanju otpadnih voda te krutog i opasnog otpada. Tehnologija u novim brodovima omogućuje da se znatne količine otpada obrade i zbrinu na samom brodu kako nebi morali ovisiti o tehnologiji u lukama gdje bi se taj otpad trebao preuzimati. Nažalost, tu dolazi do problema radi neusklađenosti načina zbrinjavanja otpada na samom kruzaru i načina zbrinjavanja otpada koji je usvojen u lukama/gradovima koji se nalaze na itineraru. Naime, brodovi podliježu strožim pravilima glede zbrinjavanja takvog otpada od onih koje su luke/gradovi dužni poštivati, a i tehnologija koje koriste kruzari danas je naprednija od onih kojima raspolaže većina luka gdje brodovi pristaju. Kako bi se smanjio negativan utjecaj na okoliš potreban je angažman i gradova/luka koje u većini slučajeva ne mogu brodovima pružiti kvalitetnu i adekvatnu uslugu preuzimanja otpada. Zbog razvoja održivog kruzing turizma od velike je važnosti da zbrinjavanje otpada u lukama dođe na razinu onoj na brodovima kako bi se zajedničkim naporima smanjio negativan utjecaj na okoliš.

Najveća prijetnja razvoja masovnog cruising-turizma usmjerena je prema prirodno oblikovanom prostoru i prirodnim dobrima. Zbog toga je odgovorno gospodarenje prirodnim dobrima, to jest zaštita prirode i okoliša poradi njihova očuvanja, sadržano u načelu održivog razvoja. Ukupno gledajući, kruzari su veliki onečišćivači okoliša. Iako nove tehnologije uvelike utječu na smanjenje tog utjecaja, stariji brodovi kakvih i je i dalje veliki broj nemaju sofisticiranu opremu za smanjenje onečišćenja i zbrinjavanje štetnog otpada.

Također, mnogi stručnjaci predlažu preispitivanje zakonskih odredaba za zaštitu okoliša uzimajući u obzir osjetljivost ekosustava, ali i tehničku opremljenost nekih brodova i luka za prihvati i preradu znatnih količina otpada koje u vrlo kratkom vremenu stvaraju veliki megabrodovi. Nadalje, potrebno je i kreirati tarifni sustav putničkih luka koji će u cijenu lučkih usluga uvrstiti i naknadu za uzrokovane troškove onečišćenja, što u konačnici potiče na savjesno postupanje prema morskom okolišu, implementaciju ekološki povoljnijih pogonskih sustava, korištenje gorivom s manjim udjelom dušika, sumpora itd., ugradnjom katalizatora na dimnjake na kruzaru, ugradnjom pročišćivača otpadnih voda. I u konačnici, rigoroznijim zakonima propisanim od države, potrebno je regulirati količinu ispuštenih otpadnih voda kako bi se očuvala ravnoteža morskoga ekosustava.⁴⁵

---

⁴⁵ Ibidem

5. OCJENA STANJA I TENDENCIJE RAZVOJA KRUZINGA U EUROPI

Tijekom godina kruzina industrija se razvijala na način da je većina putnika koja odlazi na kružna putovanja dolazila iz Sjeverne Amerike. Međutim, s promjenjivošću na globalnim tržištima koja uzrokuje stalnu fluktuaciju u financijskim mogućnostima pojedinih nacija, sjevernoamerička dominacija na ovom tržištu počinje slabiti. Tijekom narednih godina, brzo rastuće azijsko tržište uzrokovati će konstantno prestrajavanje brodova na kružnim putovanjima, a strategija kruzina kompanija biti će određena premještanjem svojih brodova u europske i azijske luke, što predstavlja samo jedan od trendova daljnjeg razvoja kruzina u Europi.

5.1. ANALIZA STANJA EUROPSKOG KRUZING TRŽIŠTA

Za razvoj kruzina u svijetu, posebice u europskome kruzina tržištu, znanstvenici ističu četiri osnovna područja istraživanja o kojima ovisi budući razvoj:

- fizički – geografski činitelj,
- resursna baza – geografski resursi i njihove turističke koristi,
- procesi rasta – opći razvoj modernih ekskurzija i cruise-servisa,
- cruise brodski dodir – važnost turističke destinacije.

Dakle, destinacija u širem smislu važan je činitelj u procesu odlučivanja kod potrošnje u kruzingu. Iako, razvoj ove industrije razvija kruzina-ponudu kao najkvalitetniju turističku ponudu, činitelj destinacije je nezamjenjiv. Tu činjenicu shvaćaju i korporacijski timovi razvoja ponude pa u nju sve više uključuju destinaciju surađujući s njom, što prije nije bilo tako. Destinacija u širem smislu ovisi o objektivnim klimatskim karakteristikama, a koje ne idu u prilog sjevernom europskom tržištu. Analiza mogućnosti razvoja upućuje na to da će se on za kruzina odvijati i nadalje dinamično, uz respekt specifičnosti razvoja svakoga od kruzina suptržišta. Posebno dinamičan razvoj može se očekivati u europskim mega suptržištima: Mediteranu i sjeverozapadnom dijelu Europe.⁴⁶

---

⁴⁶ Luković, T., op.cit, str. 246.

Doprinos krstarenja te perspektiva budućeg razvoja istog na europskom tržištu može biti jasno vidljiva iz nekoliko ključnih područja:

- Broj izravnih i neizravnih poslova koje generira sektor krstarenja, a čiji je broj narastao na više od 315.000 poslova, u usporedbi s 180.000 poslova koje je krstarenje generiralo prije svega 5 godina.
- Činjenica da je velika većina svjetskih putničkih brodova građena u europskim brodogradilištima, a do 2016. godine na rasporedu za isporuku su još i 24 nova broda s kombiniranim kapacitetom od 67.000 putnika, što predstavlja ukupna investiciju u industriji od više od 12 milijardi eura. To sve upućuje na činjenicu da je krizing industrija glavni pokretač u održavanju europske brodogradnje.
- Uloga krstarenja u povećanju broja destinacija i regija kojima služi. Također je značajan utjecaj krizinga na djelove Južne Europe koji su posebno pogođeni ekonomskim padom. Broj ljudi koji je odabrao Europu za destinaciju se u posljednjih desetak godina udvostručio te sada iznosi više od 5,6 milijuna putnika.
- Vrlo povezano s ciljem politike Europske Unije glede poticanja turizma je i činjenica da je krizing sektor u Europu doveo više od milijun izvan europskih državljana, a što je značajan gospodarski dobitnik Europi.⁴⁷

Industrija krstarenja u Europi dokazuje svoj značaj i elastičnost na promjene na tržištu, međutim činjenica je da je suočena sa značajnim preprekama koje bi mogle ugroziti njen budući stabilan rast koji je bio prisutan tijekom posljednjeg desetljeća. Takvi izazovi u godinama koje dolaze uključuju ne samo recesiju u Europi, već i rast cijena goriva, zagađenje okoliša kao posljedica lošeg gospodarenja otpadom te neravnoteža lučkih troškova i lučke učinkovitosti.

Elaborirajući tendencije sadašnjeg i budućeg razvoja europskog krizing tržišta kroz četiri kategorije SWOT analize, omogućuje sagledavanje realnog stanja tržišta kroz njegove ključne snage i slabosti te prilike i prijetnje s kojima se suočava ovaj specifičan segment nautičkog turizma.

---

⁴⁷ European Cruise Council 2012/2013 report, <http://www.ashcroftandassociates.com/downloads/ECC-Report-2012-2013.pdf> (11.8.2014.)

Tablica 18. SWOT analiza kruzing tržišta u Europi

<p>SNAGE</p>	<ul style="list-style-type: none"> -povoljan geografski položaj, -resursna/atrakcijska osnova (atraktivna obala, mogućnost izleta u okolicu, visok stupanj ekološke očuvanosti), -bogatstvo raznih kultura na malom području, posebno grčke, rimske i egipatske povijesti i kulture, -topla i ugodna klima, -blizina emitivnih tržišta, -atraktivnost arheoloških nalazišta, muzeja, crkava i gradova, -postojeća turistička infrastruktura.
<p>SLABOSTI</p>	<ul style="list-style-type: none"> -neadekvatna lučka infrastruktura za prihvat velikih brodova u pojedinim lukama (dubina mora, dužina pristaništa, itd.) -utjecaj kruzera i putnika s kruzera na okoliš, -problem sezonalnosti, -sukobi s drugim vrstama turizma, -gužve u gradovima destinacija,
<p>PRILIKE</p>	<ul style="list-style-type: none"> -kontinuiran rast potražnje za krstarenjima Europom, -diverzifikacija ponude u kruzing turizmu – europske luke ulaze u ponude većina svjetskih kompanija radi potrage za novim lukama ticanja, -produljivanje sezone krstarenja i uvođenje cjelogodišnjih krstarenja, -bolja dostupnost uvođenjem novih linija jeftinijih zračnih prijevoznika.
<p>PRIJETNJE</p>	<ul style="list-style-type: none"> - brz razvoj drugih svjetskih regija za pomorska krstarenja te obogaćivanje ponude već postojećih regija, -ekonomska kriza i percepcija kruzing turizma kao odmora za ljude visoke platežne moći, -konkurencija između različitih oblika provođenja odmora, -sve oštriji propisi europskih zemalja o zaštiti okoliša, -politička i ekonomska sigurnost, -poremećaji na emitivnim tržištima, -terorizam, -nove zarazne bolesti.

Izvor: vlastita obrada

Potražnja s europskog tržišta raste po višim stopama od svjetskog prosjeka. Uz atraktivne resurse, razvijenost turističke infrastrukture, blizina glavnih emitivnih tržišta i dobra prometna povezanost čine prednosti ove regije za krstarenja. Pogodna klima i megabrodovi u prometu prilagođeni zimskim krstarenjima stvaraju uvjete za razvoj cjelogodišnjih krstarenja Europom, a svi ti čimbenici, uz dobar geografski položaj te veliki broj kulturom bogatih gradova i ostalih atrakcija na ovom području, osnova su za daljnji razvoj kružnih putovanja u Europi.

Kao što je prikazano u SWOT analizi, problemi u Europi glede kružnih putovanja prvenstveno se odnose na neadekvatnu lučku infrastrukturu, ali i zagušenja prometa u nekim gradovima zbog velikog broja posjetitelja u visokoj sezoni. Utjecaj kruzera na okoliš te zakonske odredbe Europske unije glede sačuvanja okoliša čine prepreku za daljnji razvoj kruzinga ukoliko se ne poduzmu mjere glede loše organiziranosti svih sudionika koji su uključeni u ovu pomorsku i turističko-prijevoznu uslugu, a u svrhu zadovoljenja potreba kruzina kompanija, ali i lučkih gradova. Velik broj čimbenika povoljno utječe na razvoj europskog kruzina tržišta kao regije za pomorska krstarenja, a razvoj krstarenja u pred i posezoni pozitivno će utjecati na produženje sezone i na financijske učinke u obalnim i otočnim destinacijama. Premještanje kruzera na obalu europskih lučkih gradova, a kao posljedica diverzifikacije ponude američkih kruzina kompanija, uvelike utječe na prosperitet budućeg razvoja Europe kao regije za pomorska krstarenja.

Prijetnju razvoju kruzina turizma u Europi, osim moguće političke nestabilnosti u regiji, pojave terorizma ili novih zaraznih bolesti te poremećaja na emitivnim tržištima, predstavljaju i nova rastuća gospodarstva kao što su ona u Kini i Indiji koja mogu dovesti do pada potražnje za europskim destinacijama, odnosno do odvlačenja brodova iz Europe na nova tržišta. Isto tako, prijetnju daljnjem rastu, pogotovo u nekim destinacijama, predstavlja i mogući sukob interesa s drugim korisnicima resursa - mora i obale, kao što su stacionarni turisti, marikultura, plovni putovi i drugi, ali i neodgovarajuća zakonska i druga regulativa, odnosno njihova neodgovarajuća primjena, koja može otežati daljnji razvoj kruzina turizma u Europi.

5.2. TRENDOVI RAZVOJA TRŽIŠTA KRUŽNIH PUTOVANJA

Globalna kruzing industrija je poznata po svojim specifičnostima u odnosu na ostale vrste turizma, a jedna od njih je činjenica da ponuda kruzing kompanija uspostavlja potražnju za kruzingom. Kruzing tržište konstantno obogaćuje svoju ponudu i čini ju konstantnom, a potražnja za kruzerima gotovo automatski prati ponudu novo izgrađenih brodova za kružna putovanja i uvrštavanja novih luka ticanja u istu. To je samo jedan od trenutnih trendova u kruzing industriji, a budući da se procjenjuje da tržište kružnih putovanja zauzima udio od 2% unutar ukupnog globalnog turističkog tržišta, ono ima veliki potencijal i prostor za daljnji rast.⁴⁸

Trendovi razvoja kruzing tržišta s aspekta njegove ponude obilježeni su sljedećim procesima:⁴⁹

- Industrijom dominira relativno mali broj kruzing kompanija, a prve tri korporacije koje dominiraju na tržištu pomorskih krstarenja zauzimaju 78% ukupne bruto-tonaže.
- Obzirom na gradnju sve više brodova za kruzing putovanja, potražnja za odmorom na istima također kontinuirano raste.
- U europskim lukama, svega nekoliko luka unutar Mediterana mogu primiti mega kruzing brodove kao što su oni veličine veće od 200 000 GT i duljine veće od 300 m, prvenstveno radi potrebne tehnologije koju takvi brodovi zahtjevaju, suvremeniju infrastrukturu i vezova koji mogu primiti brodove takvog kapaciteta.
- Gradnja novih brodova, prema broju brodova, smanjila se u proteklih nekoliko godina.
- Grade se sve veći brodovi prvenstveno iz razloga što veliki brodovi mogu primiti više putnika uz niže jedinične troškove prijevoza te samim time kompanije mogu ponuditi povoljnije aranžmane, a i dalje ostvarivati dovoljno velike prihode i dobit.
- Ponuda kruzing aranžmana uključuje sve brojnije mogućnosti glede mjesta ukrcaja na kruzer, sve veći broj kruzera i sve više luka ticanja.

---

⁴⁸ Challenges and Future Trends: Ports and Passengers in Europe – The Baltic Range (Tallinn, Riga, Klaipeda and Kaliningrad), http://www.port-net.net/studies/pdf_s/study_04_5.pdf (1.9.2014.)

⁴⁹ Ibidem, str. 12.

- Nekoliko krizing kompanija produljilo je sezonu krstarenja Europom na 9 mjeseci godišnje, a sve je češće u ponudi i noćenje u određenim lukama ticanja radi boljeg upoznavanja destinacije.
- Brodovi se sve više premještaju prema novim domicilnim tržištima, odnosno novim korisnicima, a što prati i povećana potražnja za kružnim putovanjima prvenstveno europskih putnika.
- U posljednjem desetljeću regija u koju se najviše brodova premjestilo je Europa, čiji je udio prema razmještaju flote za krizing kompaniju *Royal Caribbean International* u 2000. godini iznosio 4%, a u 2012. godini čak 26% i taj se trend nastavlja i dalje. Istovremeno, sve više brodova isplovljava na kružna putovanja i iz Australije i Indije.
- Krizing kompanije u ponudu uvršavaju nove itinerare kretanja koji su prikladni za nešto starije brodove, kako bi oni i dalje ostali u funkciji unatoč rastućem trendu gradnje mega krizing brodova, a u svrhu diverzifikacije ponude i prilagođavanju različitim profilima putnika na kružnim putovanjima.

Potražnja za kružnim putovanjima sve više raste i nastavit će rasti, s uvođenjem novih brodova, novih itinerera i obogaćivanjem ponuda kružnih putovanja koje privlače interes putnika.⁵⁰

Potražnja na tržištu kružnih putovanja obilježena je sljedećim trendovima:

- Povoljnije cijene kružnih putovanja uzročno poslijedično utječu na trajanje kružnih putovanja koje je sve kraće, pa samim time potražnja za novim brodovima i destinacijama sve je veća. Globalno gledajući, broj putnika koji odlazi na kružna putovanja kontinuirano raste.
- Destinacije koje su sve više traženije na tržištu kružnih putovanja su Europa i Azija.
- Raste potražnja za novim itinerarima zbog zasićenosti dosadašnjim destinacijama i itinerarima kretanja krizing brodova. Tome u prilog ide i činjenica da sve više američkih kompanija premješta svoje brodove u Europu.

---

⁵⁰ Ibidem, str. 15

- I dalje najviše putnika koji ide na kružna putovanja dolazi iz Sjeverne Amerike, međutim taj broj sporije raste proteklih nekoliko godina, a puno brži rast bilježi broj putnika koji dolaze iz Europe, prvenstveno iz Velike Britanije i Njemačke.
- Najveću stopu rasta potražnje za kruzerima u proteklih nekoliko godina bilježi Sjeverna Europa, generirano ne samo interesom putnika iz Europe već i iz cijelog svijeta.
- Prosječna dob putnika na kruzeru je sve niža, a u posljednjih nekoliko godina iznosi 40-59 godina.
- Raste i potražnja za tematskim kružnim putovanjima i kružnim putovanjima namijenjena specifičnom profilu putnika.

Kruzing kompanije ne samo da uvode nove i veće brodove, već i premještaju postojeće te mijenjaju itinerare plovidbe kako bi kružna putovanja učinila dostupnijima novim domicilnim tržištima te kako bi se prilagodili tržištu u kojem su sve više tražene nove i neistražene destinacije, ali i specifične ponude kružnih putovanja te tematska putovanja. Potražnja za europskim destinacijama sve je veća, dok je rast potražnje za Karibima nešto sporiji nego posljednjih godina. Istovremeno, statistike su pokazale da se broj brodova koji se naručuju posljednjih godina smanjio, uzimajući u obzir da su oni koji se već grade većih kapaciteta i da su mogućnosti brodogradilišta za gradnjom novih ograničena. Brodovi koji su već u opticaju gotovo uvijek isplivljavaju popunjenog kapaciteta, a potražnja je uvijek veća od ponude.

Na daljnji razvoj regija za krstarenje zasigurno će, između ostalog, utjecati povećanje kapaciteta brodova za krstarenje. Veći kapacitet brodova je izravno vezan za promjenu zahtjeva brodova za potrebne karakteristike luka u koju pristižu, a luke/destinacije koje žele ostati konkurentne na tržištu i biti u mogućnosti prihvatiti sve veće brodove moraju biti dorasle tom izazovu. Za neke luke takav izazov je pozitivan, za neke je on još uvijek neostvariv. Veći brodovi zahtjevaju i sofisticiraniju tehniku upravljanja istima u luci, povećanja kapaciteta luke odnosno veće prostore za proširivanje terminala luke, gradnju novih vezova i dublji gaz, a sve u cilju omogućavanja pristajanja velikih kruzera u luci.⁵¹

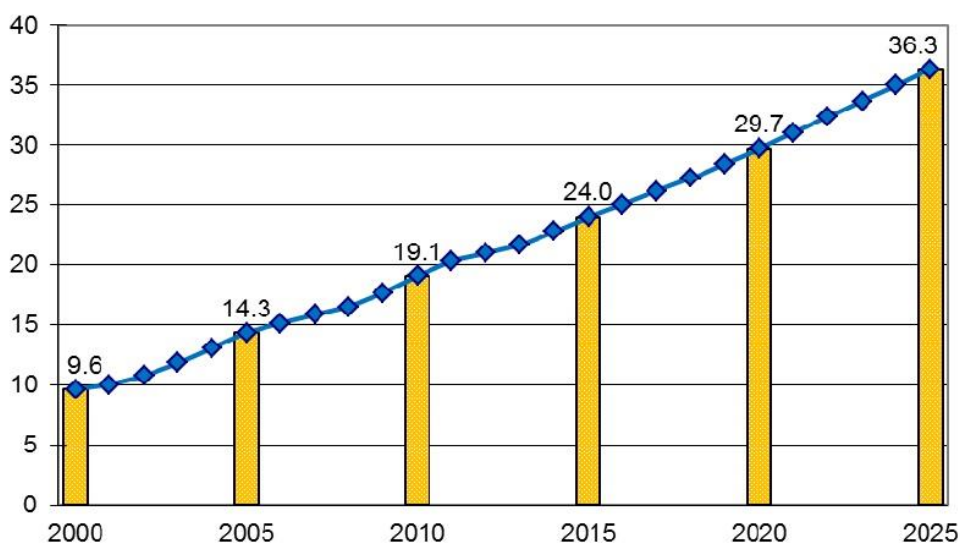
⁵¹ Ibidem, str.29.

Prisutan je i trend financiranja gradnje novih luka ili osuvremenjivanja postojećih od strane kruzing kompanija, a pretežito se to odnosi na manje luke u koje kompanije usmjeravaju svoje manje brodove koje nude luksuzna kružna putovanja. Za luku je to višestruko isplativo uzimajući u obzir da su onda u mogućnosti prihvaćati kruzere i od drugih kompanija, a i koristi od utjecaja koji će kruzeri ostaviti na gospodarstvo same destinacije. Neke od europskih luka već su odgovorile na zahtjeve tržišta proširujući svoje kapacitete ili gradeći nove, dok je za neke to još uvijek neostvareni cilj, uzimajući u obzir da svega nekoliko mediteranskih luka je u mogućnosti prihvatiti mega kruzere, a to se prvenstveno odnosi gotovo isključivo samo na pojedine španjolske i talijanske luke.

Brojni su pozitivni čimbenici koji utječu na daljnju tendenciju razvoja kruzinga, počevši od kontinuiranog rasta broja putnika koji odlaze na kružna putovanja, diverzifikacije ponude među kruzerima i uvođenja u ponudu novih itinerara, ali i povećanja pristupačnosti krstarenja te sve većim kapacitetima kruzing brodova.

5.3. PROGNOZA DALJNJEG RAZVOJA TRŽIŠTA KRUŽNIH PUTOVANJA

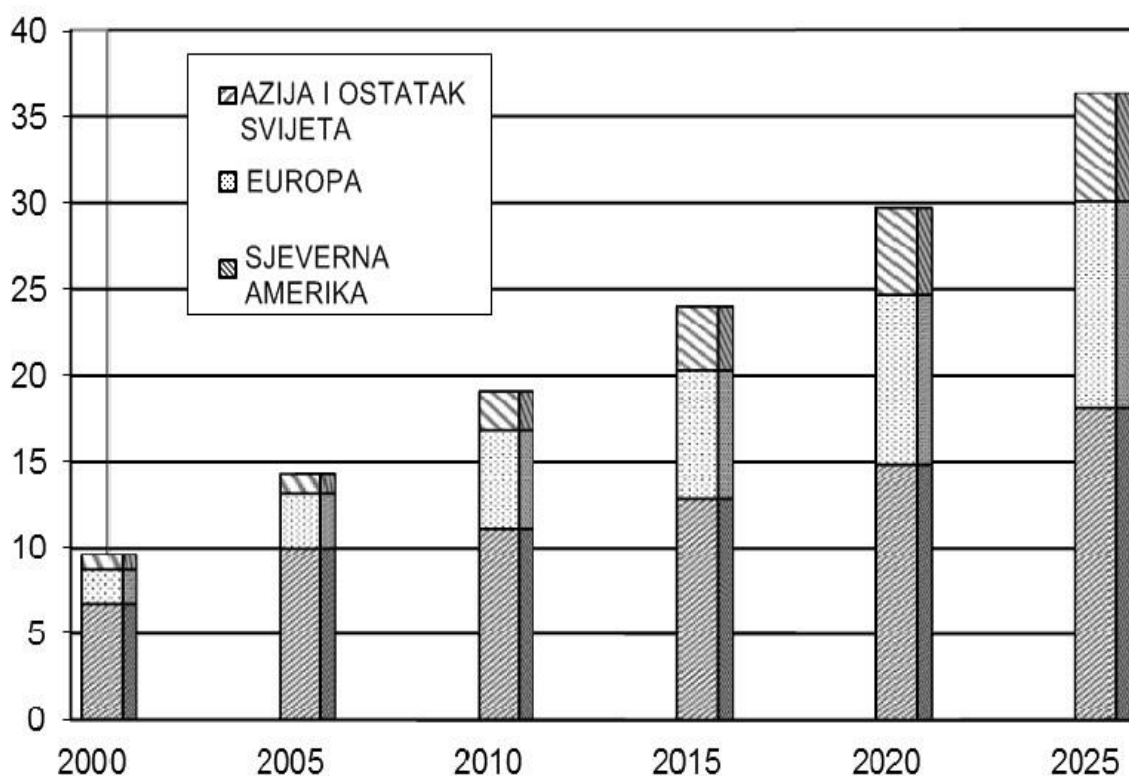
Prognoze potražnje za kružnim putovanjima u narednim godinama naglašavaju sve veću afirmaciju toga atraktivnog i ekonomski isplativog oblika pomorskog prijevoza i turizma u svijetu.

Grafikon 7. Prognoza broja putnika na kružnim putovanjima u svijetu do 2025. godine (u mil. putnika)

Izvor: http://www.maritime-rh.com/maritime_docs/osc_press_releases/press_release2-world-cruise-ports-and-shipping-to-2025.pdf (2.9.2014.)

Ukupan broj putnika koji će prema prognozama krstariti morem 2015. godine iznositi će 24 milijuna putnika, 2020. godina taj će broj narasti na 29,7 milijuna putnika, a za 2025. godinu predviđa se da će čak 36,3 milijuna putnika krstariti morem. Uzimajući u obzir dosadašnji trend kretanja putnika ovakve optimistične prognoze ipak su opravdane, a u prilog im ide i činjenica da je potražnja za kružnim putovanjima u stalnom porastu, a kapaciteti brodova sve više rastu te brodovi od duljine 250 i 300 metara postaju standardom.

Grafikon 8. Prognoza potražnje tokova putnika na svjetskom tržištu kružnih putovanja prema emitivnim tržištima (u mil. putnika)

Izvor: http://www.maritime-rh.com/maritime_docs/osc_press_releases/press_release2-world-cruise-ports-and-shipping-to-2025.pdf (2.9.2014.)

Navedeni model prognoze implicira da će glavno emitivno tržište za kružna putovanja i dalje ostati tržište Sjeverne Amerike, iako se predviđa da će udio toga tržišta u ukupnoj potražnji biti manji za 6% u odnosu na 2013. godinu kada je iznosio 56%.

Takva prognoza potvrđuje tendenciju opadanja udjela putnika iz Sjeverne Amerike koji krstare svijetom, iako su oni i dalje dominantni na tržištu prvenstveno radi blizine najatraktivnije destinacije za krstarenja odnosno Karibima. Udio Europljana koji odlaze na kružna putovanja, prema prognozama, nastavit će rasti te se predviđa da će 2025. godine 12 milijuna europljana krstariti svijetom što je u odnosu na 2013. godinu povećanje od čak 91% što ukazuje na trend sve bržeg razvoja europskog kruzina tržišta. Kružna putovanja u svijetu u stalnom su porastu i ne može se nazrijeti nijedan razlog koji bi ubuduće djelovao na suprotan smjer kretanja, odnosno na usporavanje rasta. Razumljivo je da će oscilacija biti jer su i kružna putovanja pod utjecajem cikličkih kretanja, ali će trend biti uzlazan.

6. ZAKLJUČAK

Iz svega navedenog u ovom radu može se zaključiti da je tržište kružnih putovanja u ekspanziji. Kruzing je izrastao u veliku i snažnu industriju koja je danas sve više dostupna putnicima srednje platežne moći za razliku od prijašnjih razdoblja gdje su kružna putovanja uglavnom bila rezervirana za bogatu populaciju. O snažnoj ekspanziji ove specifične vrste nautičkog turizma govori i činjenica da je 2013. godine morem krstarilo 21,31 milijun putnika, a u zadnjih 10 godina taj se broj povećao za čak 77%. Popularnost kružnih putovanja se sve više širi i probija na tržištima turističkih ponuda diljem svijeta, a trenutno najbrži tempo rasta ostvaruje Europa.

Kruzing kompanije ubrzano razvijaju nova tržišta te traže nove turističke destinacije i nove itinerare, diferenciraju svoju ponudu i uključuju sve više luka ticanja, a u svrhu obogaćivanje ponude i smanjenja rizika poslovanja te postizanje ekonomije razmjera. Upravo je to jedan od razloga sve većeg interesa za europske kruzing destinacije te povećanja putničkih kretanja na tom području. Pored toga, duljina itinerara kružnog putovanja koji dotiče sve više usputnih luka na jednom putovanju u Europi je također imala veliki utjecaj na rast putničkih kretanja.

Svojim zemljopisnim položajem i poluotočnim oblikom s dvama veoma razvedenim obalnim pročeljima – atlanskim i mediteranskim, Europa je najmaritimniji kontinent. Posljedica toga je da je većina europskih zemalja po svome smještaju primorska, a po geoprometnome položaju atlantska ili mediteranska. Povoljan geografski položaj, bogatstvo različitih kultura, pogodna klima i već postojeća turistička infrastruktura još su neki od razloga zašto je izražen uzlazni trend potražnje za kružnim putovanjima u Europi.

Glavne receptivne regije za kružna putovanja u svijetu su Karibi sa udjelom od 34,4%, Mediteran sa 21,7 % i Sjeverna Europa sa 10,9 %. Regija Mediterana, kao druga najposjećenija destinacija za kružna putovanja na svijetu, pokazuje veliki potencijal za daljnji razvoj zbog velikog broja zanimljivih i pristupačnih luka te turistički privlačnih atrakcija u obalnim područjima, ali i ugodne klime.

Kružna putovanja donose niz koristi destinacijama, gospodarskim subjektima, lokalnom stanovništvu i zemljama koje dotiče te su samim time dobrodošla u svim destinacijama u Europi, osobito na Mediteranu gdje je turizam ionako jedan od značajnih gospodarskih aktivnosti. Kruzing uzrokuje opći porast standarda, smanjivanje iseljavanja, revitalizaciju različitih djelatnosti specifičnih za pojedini kraj, te potiče rast komunalne opremljenosti, platne bilance zemlje, društvenoga proizvoda i nacionalnog dohotka.

Međutim, u stvaranju preduvjeta za održivi razvoj, gospodarski rast i socijalno zadovoljstvo kao rezultat povećanja takvog oblika gospodarske aktivnosti, ne treba zanemariti negativne učinke koje kružna putovanja sa sobom donose, prvenstveno one koji se odnose na onečišćenje okoliša. Naime, kruzeri, posebno oni najveći, veliki su onečišćivači okoliša. Iako nove tehnologije znatno smanjuju taj negativni utjecaj, na tržištu je još uvijek velik broj starijih brodova, koji nemaju sofisticiranu opremu za smanjenje onečišćenja. Samim time, nameće se potreba za boljom suradnjom kompanija s lokalnim institucijama i tvrtkama u lukama/destinacijama kako bi se poduzele sve potrebne mjere radi očuvanja okoliša te kako bi bilo moguće putnicima s kruzera pružiti kvalitetniji posjet turističkim atrakcijama, a u destinacijama spriječiti gužve na zadovoljstvo stacioniranih turista i lokalnog stanovništva.

Negativnosti koje kruzing sa sobom danas donosi ne trebaju biti prepreka njegovom razvoju, nego ih se treba na različite načine uklanjati, što predstavlja dugoročni interes destinacija i brodarskih kompanija. Naravno, ni jedan rast ne može biti neograničen, a budući da se u kruzing turizmu radi o visokim stopama rasta, neke pojave tako naglog rasta nisu u svim destinacijama dobro prihvaćene. Može se govoriti o tome da je taj rast mnoge zatekao nespremnim i da se tek sada javljaju razne inicijative koje imaju za cilj bolje upoznavanje s pojavom turističkih krstarenja i pronalaženje načina kako najbolje upravljati resursima, u skladu s principima održivog razvoja, na korist svih uključenih u tu aktivnost, ali i na korist lokalne, pa i šire društvene zajednice.

Malo je trendova koji se po značenju mogu mjeriti s promjenama u dužini i kapacitetu te s cjelokupnim razvojnim kretanjima osnovnog proizvoda kružnih putovanja - brodova za kružna putovanja. Razvoj brodova za kružna putovanja jedan je od glavnih mehanizama koji je potaknuo rast i razvoj kruzinga, a on je od strane kompanija motiviran radi ekonomije razmjera.

U kruzing industriji dolazi do punog izražaja rastuća ekonomija razmjera što se dokazuje činjenicom da prihodi rastu više nego proporcionalno novcu uloženo u novi brod većeg kapaciteta. Samim time, brod može primiti više putnika i ponuditi jeftinije aranžmane te su na taj način kružna putovanja postala dostupnija nego ikad.

Međunarodni kruzing turizam je vrlo pogodan za upravljanje jer se itinereri planiraju i po nekoliko godina unaprijed, a rezervacije vezova su lukama poznate i po godinu dana unaprijed. Uzimajući u obzir činjenicu da je luka Dubrovnik, kao najveća luka ticanja za kružna putovanja u Hrvatskoj, na drugom mjesto na Jadranu prema broju putničkih kretanja ostvarenih na kružnim putovanjima, te je samim time u samom vrhu među mediteranskim središtima, potrebno je definirati što se može i želi ostvariti od kružnih putovanja te prilagoditi svoje razvojne mehanizme izabranim ciljevima kako bi stupanj razvoja kružnih putovanja u Hrvatskoj dosegno svoj puni potencijal.

LITERATURA

KNJIGE:

- 1) Baričević, H.: **Promet u turizmu**, Visoka škola za turizam, Šibenik, 2003.
- 2) Blanka, K., Jugović, A.: **Menadžment pomorskoputničkih luka**, Pomorski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2003.
- 3) Blanka, Kesić, **Ekonomika luka**, Liniavera, Rijeka, 2003.
- 4) Peručić, D.: **Cruising-turizam: razvoj, strategije i ključni nositelji**, Sveučilište u Dubrovniku, Dubrovnik, 2013.

ČASOPISI:

- 1) *Shipping Statistics and Market Review*, Volume 57, No. 8, Institute of Shipping Economics and Logistics (ISL), Bremen, 2013

ČLANCI:

- 1) Benić, I., .: „Utjecaj pomorskih krstarenja na turističku destinaciju“, **Poslovna izvrsnost**, Zagreb, god.5, br. 2, 2011.,
- 2) Gračan, D., Zadel, Z., : „Kvalitativna i kvantitativna analiza kruzing turizma Republike Hrvatske“, **Pomorski zbornik**, Društvo za proučavanje i unapređenje pomorstva Republike Hrvatske, Rijeka, br. 47-48, 2013.
- 3) Jugović, A., Kesić, B., Jakomin, I., „Organizacija i razvoj pomorsko-putničkih luka“, **Informatologia** 40, 2007, 2, str.146–152.
- 4) Kos, S., Šabalja, Đ., Bonato, J., „Analitička struktura disperzije kružnih putovanja po pojedinim plovidbenim područjima“, **Pomorstvo – Scientific Journal of Maritime Studies, Pomorski fakultet u Rijeci**, Sveučilište u Rijeci God.27, Br.1, Rijeka, 2013.
- 5) Luković, T., : „Analiza razvoja svjetskoga i hrvatskog cruisinga“, **Naše more**, Dubrovnik, god. 55 br. (5-6) 2008
- 6) Perić, T.,:„Cruising-turizam u Republici Hrvatskoj u funkciji održivog razvoja“, **Naše more**, god. 56, br. 5-6, 2011., str.224.
- 7) Stojanović, M., Poletan Jugović, T., Jugović, A., „Indikatori kretanja tokova putnika na svjetskom i mediteranskom tržištu kružnih putovanja“, **Pomorstvo: Scientific Journal of Maritime Research**, God.28 br.1.str. 46.

8) Šantić, L., Vilke, S., Grubišić, N.,: „Čimbenici štetnog djelovanja cruising-turizma na brodski okoliš“, **Naše more**, god. 58, br. 5-6, 2011., str. 234.

9) Torbianelli, V., „Lokalni ekonomski utjecaj brodova za kružna putovanja: od podataka do aktivne politike europskih lučkih gradova“, **Pomorstvo – Scientific Journal of Maritime Studies**, Pomorski fakultet u Rijeci, Sveučilište u Rijeci God/Vol.26, Br./No.1, Rijeka, 2012.,

INTERNET IZVORI:

- 1) <http://www.royalcaribbean.com/findacruise/ships/class/ship/home.do?shipCode=AL> (23.7.2014.)
- 2) http://www.medcruise.com/images/VariousDocs/Cruise_Activities_in_MedCruise_Ports_2014.pdf (25.7.2014.)
- 3) „Contribution of Cruise Tourism to the Economies of Europe“
http://www.cruiseexperts.org/media/756615/clia_economic_contribution_report_-_16th_june_2014.pdf (25.7.2014)
- 4) „2014 Clia Annual State of the Industry Press Conference & Media Marketplace“
<http://www.cruising.org/sites/default/files/pressroom/PressConferencePresentation.pdf> (26.7.2014.)
- 5) http://www.irn-research.com/files/9913/9480/6948/CLIA_Europe_Stats_and_marts_2013.pdf (26.7.2014)
- 6) <http://www.statista.com/statistics/306173/number-of-cruise-revenue-passengers-at-major-european-ports/> (28.7.2014.)
- 7) 2011 CLIA Cruise Market Profile Study,
http://www.cruising.org/sites/default/files/pressroom/Market_Profile_2011.pdf (10.8.2014.)
- 8) European Cruise Council 2012/2013 report,
<http://www.ashcroftandassociates.com/downloads/ECC-Report-2012-2013.pdf> (11.8.2014.)
- 9) Evolving the idea of cruising, 24.4.2013
[.http://www.royalcaribbeanpresscenter.com/article/evolving_the_idea_of_cruising/](http://www.royalcaribbeanpresscenter.com/article/evolving_the_idea_of_cruising/), (20.7.2014.)
- 10) <http://cruiselinehistory.com/cruise-history-the-clipper-lines-mv-stella-polaris-completed-in-1927-was-the-first-custom-built-cruise-ship-she-was-considered-the-royal-yacht-of-cruising-and-was-one-of-the-most-deluxe-f/> (20.7.2014.)

- 11) <http://www.windrosenetwork.com/The-Cruise-Industry-Types-of-Cruise-Ships>
(20.7.2014.)
- 12) <http://www.cruiseshipodyssey.com/histinterwar.htm> (20.7.2014.)
- 13) Challenges and Future Trends: Ports and Passengers in Europe – The Baltic Range
(Tallinn, Riga, Klaipeda and Kaliningrad),
http://www.port-net.net/studies/pdf_s/study_04_5.pdf (1.9.2014.)
- 14) http://www.maritime-rh.com/maritime_docs/osc_press_releases/press-release2-world-cruise-ports-and-shipping-to-2025.pdf (2.9.2014.)
- 15) <http://www.futuristspeaker.com/2011/01/the-future-of-the-cruise-industry/>
(2.9.2014.)

POPIS TABLICA

Tablica 1. Svjetska flota za krstarenje 1985-2013.....	9
Tablica 2. Narudžbe brodova za kružna putovanja (2002.-2013.).....	10
Tablica 3. Top 15 najvećih cruising kompanija u 2013. godini.....	12
Tablica 4. Top 10 najzastupljenijih svjetskih zastava na tržištu kružnih putovanja u 2013. godini (brodovi s više od 1000 GT).....	14
Tablica 5. Intenzitet i dinamika tokova putnika na svjetskom tržištu kružnih putovanja prema glavnim emitivnim tržištima (u mil. putnika).....	19
Tablica 6. Europsko tržište kružnih putovanja prema destinaciji (u 000 putnika).....	23
Tablica 7. Domicil europskih putnika na krstarenjima (u 000 putnika).....	24
Tablica 8. Putnička kretanja na kruzerima u Europi (u mil.putnika).....	25
Tablica 9. Putnička kretanja na kruzerima u Europi prema top 10 zemalja destinacije.....	26
Tablica 10. Putnički ukrcaji na kruzere u europskim zemljama.....	27
Tablica 11. Putnička kretanja na krstarenjima u vodećim europskim lukama (u mil. putnika).....	28
Tablica 12. Trend putničkih kretanja na kruzerima na Mediteranu.....	29
Tablica 13. Putnička kretanja na krstarenjima prema vodećim polazno-odredišnim lukama na Mediteranu i u Sjevernoj Europi.....	31
Tablica 14. Putnička kretanja na krstarenjima u najvažnijim lukama ticanja na Mediteranu i u Sjevernoj Europi.....	32
Tablica 15. Glavne luke za kružna putovanja na Jadranu prema putničkim kretanjima u 2013. godini.....	36
Tablica 16. Izravni i neizravni učinci kruzinge industrije na europsku ekonomiju.....	46
Tablica 17. Izravni ekonomski učinci kruzinge industrije prema državama u 2013. godini.....	47
Tablica 18. SWOT analiza kruzinge tržišta u Europi.....	55

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Potražnja za krstarenjima prema emitivnim tržištima u 2013. godini.....	20
Grafikon 2. Potražnja za krstarenjima prema emitivnim državama u 2013. godini.....	21
Grafikon 3. Udjeli destinacija na europskom tržištu kružnih putovanja.....	23
Grafikon 4. Udio Jadrana u ukupnim putničkim kretanjima na kruzerima na Mediteranu.....	35
Grafikon 5. Ukupan ekonomski učinak kruzinge industrije na europsku ekonomiju u razdoblju od 2008.-2013. godine	45
Grafikon 6. Izravna potrošnja industrije pomorskih krstarenja u Europi u razdoblju od 2008.-2013. godine.....	46
Grafikon 7. Prognoza kretanja tokova putnika na kružnim putovanjima u svijetu do 2025. godine (u mil. putnika).....	60
Grafikon 8. Prognoza potražnje tokova putnika na svjetskom tržištu kružnih putovanja prema emitivnim tržištima (u mil. putnika).....	61

POPIS ZEMLJOVIDA

Zemljovid 1. Glavne destinacije kružnih putovanja u svijetu u 2013. godini prema rasporedu svjetske flote brodova zakrstarenje.....	16
Zemljovid 2. Putnička kretanja na Mediteranu u 2013. godini.....	30
Zemljovid 3. Prikaz mediteranskih luka.....	33

POPIS SLIKA

Slika 1. Brod Laconia.....	5
Slika 2. Brod Stella Polaris.....	6
Slika 3. Brod Allure of the Seas.....	11